

מראות הצובאות

פירוש אלשיך

לספר

מלכים ב'

מאת

רבי משה אלשיך

מהדורה מעוצבת

עיצוב: זהבה גרליץ

דעת

ירושלים תשע"ח

3.....	פרק א
4.....	פרק ב
15.....	פרק ג
17.....	פרק ד
26.....	פרק ה
30.....	פרק ו
33.....	פרק ז
37.....	פרק ט
38.....	פרק יא
39.....	פרק יב
41.....	פרק יג
44.....	פרק יד
46.....	פרק טז
47.....	פרק יז
51.....	פרק יח
51.....	פרק כא
53.....	פרק כב

אלשיך מלכים ב

פרק א

ט וַיִּשְׁלַח אֱלֹהֵי שָׂר-חַמְשִׁים וַחֲמִשִּׁי וַיַּעַל אֵלָיו וְהָנָה יֹשֵׁב עַל-רֹאשׁ הַהָר
וַיְדַבֵּר אֵלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים הַמֶּלֶךְ דָּבָר רָדָה.

ראוי לשים לב:

א. מה חטאו הב' שרי חמשים אלה וחמישיהם אשר קלם אליהו באש והמה שלוחים ומצות מלך עליהם לאמר שליחותם. ואחשבה בשום לב למה היה משלח שר חמשים וחמשי והיה שלוח א' או ב' ג' אנשים אנשי חיל לפי כבודו.

ב. ועוד למה לא אמרו המלך דבר רדה אליו, כי אם המלך דבר רדה.

ג. ועוד שהיה לו לומר כה אמר המלך רדה. אך לא כיוון שירד אל המלך לדבר עמו, כי אם לדבר אליהם שירד אליהם לתחתית ההר, והוא כי לקחת נפשו זממו על דרך השליחות אשר שלח למלך בשם ה' שלא יקום ממיטתו, ועל כן אמרו אתה שאתה איש האלוהים המשלח שליחות בשמו המלך דבר רדה, כלומר כי דבר מלך שלטון ומה ימריצך היותך איש האלוהים, ואחר שהמלך דבר רדה, ולא אמר רדה אל המלך כי אם רדה אלינו, והכוונה להכותו נפש, וגם כיוונו לומר הנה לא יבצר ממנו מלעלות אליך ולקחת נפשך אלא שהמלך דבר רדה, אז בשמעו השיב, לו האמנתם באמת כי איש אלוהים אני לא ערבתם אל לבכם לדבר כן.

י וַיַּעֲנֶה אֱלֹהֵי וַיְדַבֵּר אֶל-שָׂר הַחַמְשִׁים
וְאִם-אִישׁ אֱלֹהִים אֲנִי תִרְדָּ אֶשׁ מִן-הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶתְךָ וְאֶת-חַמְשִׁיךָ
וְתִרְדָּ אֶשׁ מִן-הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶתְּךָ וְאֶת-חַמְשִׁיךָ.

לכן אם איש אלוהים אני תצא אש כו'.

יא וַיֹּשֶׁב וַיִּשְׁלַח אֱלֹהֵי שָׂר-חַמְשִׁים אַחֵר וַחֲמִשִּׁי וַיַּעַן וַיְדַבֵּר אֵלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים כֹּה-אָמַר
הַמֶּלֶךְ מִהֲרָה רָדָה.

והנה השר חמשים שני תכפל אשמתו שהיה לו לקבל מוסר ולעשות כאשר עשה השלישי, ואדרבה העיז פניו יותר והוסיף ואמר: מהרה רדה, לומר לא כבתחילה שהיה אפשר לרדת לאט, כי אם על שלא רצית עתה הוחלטה הגזרה בנחיצות, וזהו מהרה רדה, על כן אש זו של השני הייתה יותר גבוה וממהרת לשרוף,

כי על כן בראשון נאמר (פסוק י') ותרד אש מן השמים,

יב ויען אליה וידבר אליהם אמ-איש האלהים אני
תרד אש מן-השמים ותאכל אתך ואת-חמשיך
ותרד אש-אלהים מן-השמים ותאכל אתו ואת-חמשיו.

ובשני נאמר : ותרד אש אלוהים מן השמים.

פרק ב

א ויהי בהעלות ה' את-אליהו בסערה השמים וילך אליהו ואלישע מן-הגלגל.
ב ויאמר-אליהו אל-אלישע שב-נא פה כי ה' שלחני עד-בית-אל
ויאמר אלישע חי-ה' וחי-נפשיך אם-אעזבך וירדו בית-אל.
ג ויצאו בני-הנביאים אשר-בית-אל אל-אלישע ויאמרו אליו
הידעת כי היום ה' לקח את-אדניך מעל ראשך ויאמר גם-אני ידעתי החשו.
ד ויאמר-לו אליהו אלישע שב-נא פה כי ה' שלחני יריחו
ויאמר חי-ה' וחי-נפשיך אם-אעזבך ויבאו יריחו.
ה ויגשו בני-הנביאים אשר ביריחו אל-אלישע ויאמרו אליו
הידעת כי היום ה' לקח את-אדניך מעל ראשך ויאמר גם-אני ידעתי החשו.
ו ויאמר-לו אליהו שב-נא פה כי ה' שלחני הירדנה
ויאמר חי-ה' וחי-נפשיך אם-אעזבך וילכו שניהם.
ז וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק ושניהם עמדו על-הירדן.
ח ויקח-אליהו את-אדרתו ויגלם ויכה את-המים
ויחצו הנה והנה ויעברו שניהם בחרבה.
ט ויהי כעברם ואליהו אמר אל-אלישע שאל מה אעשה-לך בטרם אלקח מעמך
ויאמר אלישע ויהי-נא פי-שנים ברוחך אלי.
י ויאמר הקשית לשאול אם-תראה אתי לקח מאתך יהי-לך כן ואם-אין לא יהיה.
יא ויהי המה הלכים הלוך ודבר והנה רכב-אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם
ויעל אליהו בסערה השמים.
יב ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו
ולא ראה עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים.

יג וַיִּרְם אֶת-אֲדָרְת אֱלֹהֵי אֲשֶׁר נִפְלָה מֵעֲלָיו וַיֵּשֶׁב וַיַּעֲמֵד עַל-שֹׁפֵת הַיַּרְדֵּן.
 יד וַיִּקַּח אֶת-אֲדָרְת אֱלֹהֵי אֲשֶׁר-נִפְלָה מֵעֲלָיו וַיִּכֶה אֶת-הַמַּיִם וַיֹּאמֶר
 אֵינִי ה' אֱלֹהֵי אֲפִי-הוּא וַיִּכֶה אֶת-הַמַּיִם וַיַּחֲצוּ הַנָּה וְהַנָּה וַיַּעֲבֵר אֱלִישָׁע.
 טו וַיִּרְאֶהוּ בְנֵי-הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר-בִּירְחוֹ מִנְּגֵד וַיֹּאמְרוּ
 נַחֵה רוּחַ אֱלֹהֵי עַל-אֱלִישָׁע וַיָּבֵאוּ לִקְרָאתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לוֹ אַרְצָה.
 טז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲנֵה-נָא יֵשׁ-אֶת-עַבְדֶּיךָ-חֲמִשִּׁים אַנְשִׁים בְּנֵי-חֵיל יִלְכוּ נָא וַיִּבְקְשׁוּ אֶת-אֲדֹנָיךָ
 פֶּן-נִשְׂאוּ רוּחַ ה' וַיִּשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַהָרִים אוֹ בְּאֶחָת (הַגִּיאֹת) [הַגִּיאֹת] וַיֹּאמֶר לֹא תִשְׁלַחוּ.

ראוי לשית לב:

- א. מאי בעי בבית אל ומאי בעי ביריחו.
- ב. למה בבית אל אמר שלחני עד בית אל וביריחו לא אמר עד יריחו.
- ג. למה עלה מעבר לירדן שהוא חוצה לארץ, וטוב טוב היה לעלות בארץ ישראל.
- ד. למה היה מונע את אלישע מלכת אתו והיה אומר לו **שב נא פה**, ואם יש איזה טעם לבלתי לכת עמו למה לא היה שומע אליו והיה נשבע לבלתי עשות מצוותו.
- ה. כי מן **הגלגל** עד **בית אל** שהוא סמוך לירושלים יש מהלך כמה ימים ואחר כך לחזור עד יריחו ומיריחו עד עבור הירדן, איך הלך אלישע בחלק מן היום.
- ו. מה היה כי בפעם השלישית הוא אומר **וילכו שניהם** ובשתיים הראשונות אינו מזכיר ההליכה ואינו אומר שניהם כי אם **וירדו בית אל**. **ויבאו יריחו**.
- ז. **למה** בפעם השנית קראו בשמו **ויאמר לו אלישע שב נא פה**, מה שלא עשה בראשונה ובשלישית.
- ח. **מאמר** בני הנביאים אל אלישע **הידעת כי היום ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך**, האם גדולים בנבואה המה ממנו שיפלא ממנו מה שנגלה אליהם והוא גם הוא באומרו **גם אני ידעתי** מורה שלהם יאות יותר לדעת זה שהשיב ואמר **גם אני**.
- ט. וכי אדון לאלישע היה ועל ראשו ולא אדון לכולם ועל ראשם, שיאמרו אליו **את אדניך מעל ראשך**.
- י. **אומרו החשו** מה זו שתיקה.
- יא. איך נביאים שביריחו אשר אמרו **הידעת כי ה' לוקח כו'**, חזרו בהם אחר כך ואמרו לאלישע **הנה נא חמשים איש בני חיל ילכו נא ויבקשו את אדניך פן נשאו רוח ה' וישליכהו באחד ההרים או באחת הגאיות**.
- יב. **לא** ימנע או היה חביב לפניו יתברך ומאהבתו עשה לו זה או בהפך או היה מקרה קרה לו, אם ה' אהבו לא היה לו להשליכו באחד ההרים או באחת הגאיות, ואם להפך חלילה לאשר ראו את כל הנפלאות אשר עשה ומה גם כי הם האומרים **ה' לוקח את אדניך**, יורה כי הוא

יתברך הלוקח אותו שאם כן לא בשנאה הדפו חלילה ואם מקרה הוא היה, איך קדמה להם ידיעתו מתחילה.

יג. **אומרו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי**, היעלה על לב יתן איש יותר מאשר לו, **ולא עוד** אלא כפלים, כמו שאמר אליהו החיה מת אחד ואלישע שנים.

יד. **אומרו אם תראה אותי לקח מאתך יהי לך כן**, הרי עמו היה ואין ספק שיראנו בהילקחו כאשר היה.

טו. **כי אחר שהוא פי שנים ברוחו** מה יתן ומה יוסיף לו בראותו לוקח, האם בשביל זה יתן לו יותר ממה שיש לו.

טז. **מה ענין הרכב אש וסוסי אש** האם להפריד בין שניהם היה צריך רכב וסוס, ואם להעלות את אליהו בהם לא עלה בהם לפי הנראה מפשט הכתובים כי אם **בסערה**.

יז. **למה** הפרידו תחילה בין שניהם כי גם בהיותם יחד הייתה הסערה יכולה לשאת א' ולהניח א'.

יח. **למה לא עלה ברכב אש וסוסי אש ולא בסערה**.

יט. **כי הלא ידוע כי ארבעה מסכים הם לפני השכינה הלא המה:**

[ראשית], רוח סערה,

שנית, ענן גדול,

שלישית, אש מתלקחת,

רביעית, נוגה,

וכלם חיצונים אלא שנוגה שהוא הקרוב אל משכן ה' הוא מתוק מכולם, **והסערה** היא החיצונה מכולם, ואיך יעלנו ה' על ידי כח בלתי טהור ולא על ידי **רכב אש וסוסי אש** הטהורים ודומיהם משרפים ואופנים וחיות הקדש.

כ. **אומרו ואלישע ראה והוא מצעק כו'**, מה זו צעקה, **ולמה כפל אבי אבי, ולמה תארו ברכב**

ישראל ופרשיו, שאם הוא שהיו ישראל נשענים על זכותו כרוכב על הרכב נמצאו ישראל נמשלים לפרשיו, ואיך יאמר עליו ופרשיו, וגם הוא הפך תואר היותו רכב, וגם למתרגם דהוה טב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשים, היה לו לומר ופרשים ולא ופרשיו.

כא. **אומרו אף הוא ויכה את המים** למה הכה גם הוא.

כב. **למה לא סיפר להם אלישע מעשה שהיה איך היה**, כי באו **רכב אש וסוסי אש** ויעלה במ השמים ולא ישלח אנשים לבקשו.

אמנם הנה ידענו כי בהסתלק איש צדיק מן העולם הזה אל העליון, אפילו יהיה על ידי מיתה נתוספת עליו איכות קדושה בשפע אלוהי הנשפע עליו מן השמים, כמאמר חכמי האמת על פסוק (תהילים קד כט) תוסף רוחם יגועון, ומה גם עתה בהסתלקות כזה של אליהו שהיה מתרבה איכות קדושתו לעלות השמימה עם רוחו גווייתו, שאין ספק כי מתרבה איכותו הרבה

מאד טרם יעלה שנית, כי הנה בהימצא בעולם איש נביא עצום מאד בנבואה מאורו יפרוץ בעולם עד המצא נביאים רבים בדור, כי על כן טרם בא שמואל נאמר אין חזון נפרץ.

ועל ידי גודל קדושתו וחוסן נבואתו נפרץ בעולם והיו חבל נביאים בכל מקום, ועל דרך זה בדורו של אחיה השלוני ואליהו, עם היות כי רבתה טומאה בעולם על ידי העבודת אלילים רבו כמו רבו נביאים, כי גם אחר הרוג אזבל כמה וכמה נביאי ה' נשארו מאה, שהיה מכלכל עובדיה הנביא חמשים חמישים במערה, עד זמן רשב"י שבהיפתח מעין נפרץ מחכמת האמת נתפשטה בעולם עד המצאה גם בתינוקות כמפורסם בספר הזוהר, ועתה בהסתלק אליהו השמימה היה העולם משתומם מהנבואה, אם לא שאלישע מלא מקומו ועם כל זאת רצה הוא יתברך, כי ביום נסיעתו מן העולם יפקד צבא הנביאים הנשארים, הלא המה החמשים חמשים שהיה זן עובדיה.

א וְיְהִי בְהֵעָלוֹת ה' אֶת-אֱלֹהֵי בְסַעְרָה הַשָּׁמַיִם וַיִּלֶךְ אֱלֹהֵי וְאֵלִישַׁע מִן-הַגִּלְגָּל.

והנה אלה היו חמישים **ביריחו** כמפורש בכתובים והשאר **בבית אל**, על כן ציוה ית' ילך בשני המקומות למען בלכתו שמה בכל מקום משניהם יושפע מאתו אליהם, ומה גם בצאתם להקביל פניו שפע יתר על אשר להם שיעור מופלג מאשר נתווסף בו יתרון ביום ההוא, כי על כן שלחו יתברך לשני המקומות, ובהיות כוונתו יתברך להעלותו השמימה בלי הרגיש מוות כי אם בגוף ונפש, וירא והנה לא יבצר קטרוג ממלאך המוות כמאמר חכמי **מדרש הנעלם** שקטרג הרבה על אליהו, באומרו כי למה ימנעוהו ממנו, על כן רצה יתברך להעלותו מעבר לירדן מהמקום אשר קנא לאלהיו בשטים, כי אז החיה את כל ישראל ושם ניתנו לו החיים נצחיים באמור לו יתברך (במדבר כה - יב) **הנני נותן לו את בריתי שלום**, שהוא כמפורש אצלנו שמה שאמרו ז"ל שהוא מאמרו יתברך **בריתי** הייתה אתו החיים והשלום הוא שקרא יתברך את החיים שלום, לומר שלעולם לא יהיה ניגוד לחומרו עם נפשו שעל ידי כן לעולם לא יתפרדו כי הוא החיה את ישראל כולו, ואיך ימות הוא המחיה את כולם אלא שנצטווה תחילה ללכת **לבית אל**, ומשם הלך **לירדן** ושם עלה **בסערה** השמימה.

והנה הוא לא חשב כי על זאת נצטווה ללכת שמה, והעולה על רוחו כי שם יעלה בסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה אשר ראה שם יעקב כנודע, כי כל דבר קדוש גם בהסתלקו ממקומו מציאותו איננו חסר משם כמפורש ליודעי חן, על כן חשב כי הסולם ההוא שמציאותו לא חסר, חשב ישיבנו הוא יתברך שם בעצם להעלות משם את אליהו השמימה.

ועל מחשבה זו אמר אל **אלישע בגלגל** -

**ב וַיֹּאמֶר-אֱלֹהֵינוּ אֶל-אֱלִישֶׁע שָׁב-נָא פֹה כִּי ה' שְׁלַחְנִי עַד-בֵּית-אֵל
וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע חִי-ה' וְחִי-נַפְשְׁךָ אִם-אֶעֱזָבְךָ וַיֵּרְדוּ בֵּית-אֵל.**

שב נא פה כי ה' שלחני עד בית אל. שהוא עד שם בלבד, כי שם חשב תהיה עלייתו השמימה בסולם שלעומת שער השמים, וכיוון לומר טוב לך כי פה תשב, כי לא תוכל ללכת אתי כי אני כמעט רוחני, וטרם תלך אתה אלפים אמה אהיה אני שם, וכמאמר עובדיה למעלה אליו והיה אני אלך אתך ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע כו', וכמו שכתבנו למעלה (יט ו) מאשר נזדכך על ידי עוגת רצפים שעל ידה חיה מ' יום ומ' לילה לחם לא אכל ומים לא שתה עד בא אל המערה ושם נזדכך יותר, וגם שם לא אכל וגם עד שובו אל ארץ נושבת.

וכל זה עודנו על הארץ באופן שלכתו מהלך כמה ימים ביום אחד **מגלגל לבית אל** ומשם **ליריחו** ומשם **לירדן** ועברו מהעבר מזה בודאי, כי לא בדרך אנשים היה הולך כי אם כמלאך וקל וחומר הוא, אם מאז הלך לרגל את הארץ נאמר (יהושע ב ד) ותצפנו על כלב, כי פינחס היה כמלאך רואה ואינו נראה.

ומה גם עתה **ויאמר אלישע חי ה' וחי נפשך אם אעזבך**, ובהיותו בחברתו גם רגלי אלישע קלו **וירדו בית אל** בשעה אחת וזהו **וירדו**, כלומר כאחת כי מן הרוח שנתווסף באליהו נתרבה באלישע שהיה בעת הסילוק ונעשה אלישע זך כרוחני בהיותו עמו, וזהו אומר **חי נפשך אם אעזבך** שעל ידי היותי דבק בך מרוח קדשך ידבק בי רוחניות וקלות, וזה קל וחומר מערב רב שעל כנפי מלאכי השרת הלכו מרעמסס סוכותה לשעה קלה מהלך כמה ימים, שנאמר (שמות יב לח) וגם ערב רב עלה אתם וטפם ובהמתם, כי להיותם אתם קלו גם הם ונמצאו בסוכות גם הם בשעה קלה.

**ג וַיָּצְאוּ בְנֵי-הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר-בֵּית-אֵל אֶל-אֱלִישֶׁע וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
הִדְעָתָּ כִּי הַיּוֹם ה' לָקַח אֶת-אֲדֹנָיְךָ מֵעַל רִאשְׁךָ וַיֹּאמֶר גַּם-אֲנִי יְדַעְתִּי הַחֲשׂוּ.**

אז יבואו **בני הנביאים כו'.** והנה ראיתי מי שחשב שעל שנעדרה נבואה מהם החליטו הגזרה, ואמרו כי אין זה כי אם שהיום אליהו נלקח מן העולם ועל כן חסרנו כל, אך הם דברים בטלים, כי אילו אמר שאחר סילוקו נתמעט היה סברא, אך מקודם אדרבה כל כמה שהוא קרוב לסילוקו השפע מתרבה כמו שאמרנו למעלה.

וכן ארז"ל שמה שידעו כי היום היה נלקח הוא מרוב שפע נבואת אליהו, ומי יבוא אחרי המלכים מאן מלכי רבנן לומר הפך דבריהם. אך אשר חשבתי למשפט כי נהפוך הוא, כי מאשר ראו שנתרבה להם שפע נבואי גזרו אומר, כי היום נלקח אליהו ועל כן נתרבה אורו.

ועל פי עלייתו עלו גם המושפעים באמצעותו להיות חזון נפרץ, ועל כן אמרו לאלישע **הידעת כי היום כו'.**

לומר הנה אנחנו כי מעט אשר אתנו מתחילה הוכר עתה התוספת והיתרון בעצם, אך אתה שגדול חלקך כמעט לא תרגיש ההפרש ביתרון.

או אפשר שכל כך הוא היתרון שהוא נרגש גם לך, וזהו הידעת כי היום ה' לוקח.

ועוד שנית אנו אומרים שהוא **אדוניך מעל ראשך**, כלומר שבסילוקו אין לך אדון ואין איש על ראשך, כי אתה אחריו הראש והאדון במקומו, כי לשפלות גדרנו אצלו אין אנו אומרים שהוא אדונינו אלא **אדוניך שעל ראשך**, כי מה אנו שתתייחס אדנותו עלינו ושהוא על ראשינו כי אם לך בלבד, ומינה כי בהסתלקו אתה הוא נשאר אלוף לראש תחתיו.

אז אמר **גם אני ידעתי** כי כל כך היה בי היתרון שגם אני הרגשתי, ומאשר אמרתם כי אני גדול לא נתייחס אדנותו כי אם לי ושהוא על ראשי, כלומר ובסילוקו אני הוא הראש מזה **החשו**, כי אין לי חפץ לשמוע גדולות כי כמוני כמוכם.

או יאמר החשו בל ישלוט עין ביתרונם, ולהיות כוונתו יתברך ילך גם ליריחו מן הטעם האמור, להפליג בשפע נבואי על הנביאים אשר הם שמה כמדובר כאשר נאמר אליו.

או -

**ד ויאמר לו אליהו אלישע שב-נא פה כי ה' שלחני יריחו
ויאמר חיה' וחי-נפשך אם-אעזבך ויבאו יריחו.**

כלומר אלישע אתה איש ולא מלאך כמוני וה' שלחני יריחו, והלא עד **בית אל** נצטערת ללכת ברגלי, והנה אין הליכתי צריכה בשש כי היום צריך לגמור הדבר, ואיך תנאץ ללכת אתי, והנה הפעם הא' **לבית אל** לא היה כל כך כאשר עתה, שהוא יגיעה אחר יגיעה והוא מהלך רב מהראשון, והשיב כבראשונה ויעזרהו ה' וילך לרגלו, **ויבאו יריחו** והנה נביאי יריחו בושו מלהגיד כי נתרבה נבואתם.

ה ויגשו בני-הנביאים אשר ביריחו אל-אלישע ויאמרו אליו

הִדְעַתְּ כִּי הַיּוֹם ה' לָקַח אֶת-אֲדֹנֶיךָ מֵעַל רֵאשֶׁךָ וַיֹּאמֶר גַּם-אֲנִי יִדְעָתִי הַחֹשֶׁן.

ועל כן לדבר בלחש נגשו בסמוך אל אלישע ויאמרו כו' כמפורש למעלה,

וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהֵי שָׁב-נָא פֹה כִּי ה' שְׁלַחְנִי הִירְדָנָה

וַיֹּאמֶר חִי-ה' וְחִי-נַפְשֶׁךָ אִם-אֶעֱזָבְךָ וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם.

ז וְחַמְשִׁים אִישׁ מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים הָלְכוּ וַיַּעֲמֵדוּ מִנְּגַד מַרְחֹק וּשְׁנֵיהֶם עֲמָדוּ עַל-הִירְדָן.

ח וַיִּקַּח-אֱלֹהֵי אֶת-אֲדֹרְתוֹ וַיִּגְלַם וַיִּכֶּה אֶת-הַמַּיִם וַיִּחַצּוּ הַנָּה וְהַנָּה וַיַּעֲבְרוּ שְׁנֵיהֶם בַּחֲרָבָה.

ויאמר לו אליהו שב נא פה כי ה' שלחני הירדנה. והנה מיריחו עד מעבר לירדן הלכו ישראל בשני ימים ואיך ילך אלישע עמו בשעה אחת, כי כל המסעות הנזכרות ועלות אליהו השמימה הכל היה ביום אחד, ויאמר כפעם בפעם **חי ה' כו'** ועתה לא אמר לו אלישע שב נא כו', כי אדרבה בראות שמתגלגל עד **בית אל ומבית אל** עד **יריחו** הלך בשתיים שלש שעות עמו לא נראה לו קשה, ילך גם עתה כי באמצעותו של אליהו עמו וכל עוד שהוא מתמיד עמו מקבל שפע ללכת לרגלו.

זהו אחשוב פירוש באומרו בפעם הזאת **וילכו שניהם** מה שלא נאמר כן למעלה כי אם **וירדו בית אל ויבאו יריחו**, אך הוא כי למעלה לא היה מהלכם שווה כי אם הצד השווה שבהם שירדו **לבית אל** ושבאו **ליריחו**, אך מרוצת אליהו תעבירנו, אך בג' **וילכו שניהם** כלומר בשווי אחד, כי בהתמדתו עמו קנה איכות רוחני מרוח אליהו והוכן לכך.

ט וַיְהִי כְעֶבְרָם וְאֱלֹהֵי אֱמֶר אֶל-אֱלִישֵׁעַ שְׂאֵל מָה אַעֲשֶׂה-לָךְ בְּטָרִם אֶלְקַח מֵעִמְךָ

וַיֹּאמֶר אֱלִישֵׁעַ וַיְהִי-נָא פִי-שְׁנַיִם בְּרוּחְךָ אֵלַי.

והנה אמר אליו: **שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך**, והנה הר"ן כתב ששאל פי שנים בהשגת הנבואה והשיב לו כשאלקח ירבו עלי מאד שפע, ואז מה שהוא פי שנים עתה או פחות מהחצי אשר בי עתה ואז יהיה לך כן, והנה הקשו עליו כי הלא ודאי הוא שיראנו לוקח כי שם היה ודחו סברתו.

ואחשבה כי כנים דבריו אך בזאת בשום לב אל אומרו **מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך**, והוא כי הנה שלשה זמנים הם:

א' טרם הלקח,

ב' בהלקחו,

ג' אחר הלקחו והגיעו השמים

ואליהו לא עלה בדעתו שיעצר כח אלישע לראות כי אם השני זמנים בלבד, על כן אמר שאל **מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך** לפי גדר שאוכל עשות טרם אלקח, שהוא יותר ממה שהייתי יכול לעשות מתחילה, כי סמוך ללקיחה רבתה השגתי אל הקודם כמדובר למעלה, אז אמר לו **ויהי נא פי שנים ברוחך** בהשגת הנבואה שהוא עתה, שרב לך מהקודם פי שנים מרוחך הידוע בך שעל ידי התוספת, זה שיש לך עתה לא אהיה כשואל כפלים מאשר לך כי מן הסתם הוכפל לך עתה.

י ויאמר הקשית לשאול אם-תראה אתי לקח מאתך יהי-לך כן ואם-אין לא יהיה.

עם כל זאת השיב לו: **הקשית לשאול** כי לו יונח יש לי עתה כפלים איך אתן לך כל כחי לגמרי והלוואי החצי, אך אם לא תראה רק הלקחי מעמך גם זה קשה, כי גם שאז יתוסף בי על מה שבי עתה, מי יאמר שיש בך הכנה לקבל כל כך.

אך **אם תראה אותי לוקח** שהוא אחר היותי **לוקח** לא בהיפרדי מעמך, כי אם בעלותי עד השמים שאז כבר אני לקוח, כי אם אינך זך החומר וקדוש לה' לא תוכל לראות, אך אם עד כה תהיה זך וספירי להשיג על ידי הכנתך זו **יהיה לך כן ואם אין לא יהיה**, וזה יורה אומרו **לוקח**.

יא ויהי המה הלכים הלוך ודבר והנה רכב-אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמים.

וכן היה כי תחילה **ויפרידו בין שניהם** שהוא בהלקחו טרם יעלה, ואחר כך **ויעל אליהו בסערה השמים**.

יב ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראה עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים.

ובכל זה **ואלישע רואה** גם אחר היותו לוקח והוא עולה השמים שנהפך לרוחניות בצד מה וכל אשר אתו, ולא עצרו הגשם מהיות רואה, ובכן לא נאמר ואלישע רואה בהלקחו כי אם אחר אומרו **ויעל כו' השמים**, ועל כן היה **רואה והוא מצעק אבי אבי**, כלומר אחר שאני רואה **לוקח מאתי אבי אבי** אתה לי שני פעמים, שהוא שאקבל ממך **פי שנים ברוחך**.

וזוהו אומרו **מצעק** לשון הווה שהיה **רואה ומצעק** על הנאמר, ולהורות איך ראה עלייתו עודנו עולה אמר **רכב ישראל ופרשיו**, והוא, כי היה עולה ועמו המרכבה עליונה שהם רכב ישראל

ארבעה רגלי המרכבה העליונה הנמשלת לארבעה סוסים הנזכרים בזכריה הנביא, וקראו רכב ישראל אשר נשאו את ישראל אביהם, והוא מאמר **ספר הזוהר** על ויעל עמו גם רכב גם פרשים, וגם ראה פרשיו של הרכב הם עליונים עליהם דוגמתם כנודע מחכמי האמת.

ושיעור הכתוב **אבי אבי** שאקבל כפלים ממך כי הנה רכב אלוהים ופרשיו מקבילים פניך הנה, כי הנני רואה בהיותך לוקח מעמי, וסיפא גופא דעובדא כי הנה (פסוק יא) **ויהי המה הולכים הלוך ודבר וכו'.** והוא, כי הנה ארז"ל על פסוק (שמות לא יח) **ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו**, שהארבעים יום היה הקדוש ברוך הוא מלמדו והוא שוכח עד שאמר לו משה, נאמר שנינו והיה הקדוש ברוך הוא חוזר עם משה, ושם כתבנו מה היה הענין שהוא כי לקבל משה תורה שבעל פה כולה פעם אחת ולא ישכח עוד, כי אין התורה נתנת פעמים הרבה.

ולהיות מוכן לקבל הלוחות מיד ליד, היה צריך להזדכך עד כמעט התהפך חומריותו אל רוחניות, ועל כן הוצרך ארבעים יום כנגד ארבעים יום של יצירת הוולד, כי כאשר נעשה בארבעים יום כך תתהפך אל מציאות הפכו בארבעים יום, ולהזדכך רצה יתברך יהיה על ידי עסקו יתברך עמו בתורה שהיה לו זיכור מחברתו יתברך ומהתורה, וזהו **ככלותו לדבר אתו** שהוא דבור בתורה, אז **ויתן אל משה שני לוחות.**

וכן אומרו פה **הולכים הלוך ודבר**, יהיה שהיו הולכים יחד ומדברים בדברי תורה, וכן אמרו רז"ל במדרש בפירוש, ויתכן כי משם למדו, ויהיה לפי דרכנו כי אחרי אומרו (פסוק י) **אם תראה אותי לוקח מאתך**, נתייעצו למען זככו להכינו שיראנו לוקח במה שיהיו יחד עוסקים בתורה שיזדכך עמו, ועל ידי כן שניהם ראו (פסוק יא) **רכב אש וסוסי אש** מהמרכבה עליונה, שבאו להעלות את אליהו **ויפרידו בין שניהם** להעלות את אליהו לבדו, **ויעל אליהו בסערה** ואחשבה שלא העלתהו הסערה שאם כן היה לו לומר אז ויעל בסערה אליהו השמים.

אך הוא כי אדרבה **הסערה** שהוא המסך הראשון מהארבעה שלפני השכינה שהוא שטן בקש לקחת נפשו, כמאמר **מדרש הנעלם** אלא שלא יכל לו כי רפפה תחתיו, ובכן יאמר **ויעל אליהו** על ידי **רכב אש וסוסי אש** שהם מרכבת השכינה הנזכר עם היותו **בסערה** היא הקליפה החיצונה שלקחת נפשו זממה ולא שווה לה, כי ברכב וסוסים שלפנים מהארבעה מסכים עלה השמים, וכמו שכתבנו שראה אלישע רכב ישראל ופרשיו כמדובר, ואמר שכאשר לא ראהו עוד **החזיק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים**, יאמר שקרע מלבוש עליון ומלבוש תחתון. וזהו **לשנים קרעים.**

יג וירם את-אדרת אליהו אשר נפלה מעליו וישב ויעמד על-שפת הירדן.

**יֵד וַיִּקַּח אֶת-אֲדָרֶת אֱלֹהֵי אֲשֶׁר-נִפְלָה מֵעֲלָיו וַיִּכֶה אֶת-הַמַּיִם
וַיֹּאמֶר אֵיהָ ה' אֱלֹהֵי אֲפִי-הוּא
וַיִּכֶה אֶת-הַמַּיִם וַיַּחְצוּ הֵנָּה וְהֵנָּה וַיַּעֲבֵר אֱלִישֶׁע.**

ויקח את אדרת אליהו כו' ויכה את המים כו'. והנה התכת התיבות קשה להלום, ואחשבה כי רצה הקדוש ברוך הוא להורות כי נחה רוח אליהו על אלישע ולא נקרע הירדן על ידי אדרת אליהו עד שהכה הוא בידו ויחצו המים, וזהו ויקח את אדרת כו' ויכה את המים.

ובראות שלא נקרע אמר איה ה' אלוהי אליהו, כלומר איה ה' כי נסתלק בסילוקו, ואיה הוא עתה כלומר ואין עוד איש יוכל לעשות כן כי נסתלק ה', וכאן אחר שנסתלק אליהו שהיה מרכבה אליו, אך חזר ואמר אולי כחו נסתלק למעלה ונחה עלי כחו ועל ידו יחצו המים ואכה גם אני.

ויעש כן כי אף הוא ויכה את המים מיד ויחצו הנה והנה, אז הכיר כי נחל הוא כחו בעולם.

**טו וַיִּרְאֶהוּ בְנֵי-הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר-בִּירְחוֹ מִנְּגַד וַיֹּאמְרוּ
נְחָה רוּחַ אֱלֹהֵי עַל-אֱלִישֶׁע וַיָּבֹאוּ לִקְרָאתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲווּ-לוֹ אַרְצָה.**

וכן בני הנביאים שראו מנגד אמרו נחה רוח אליהו על אלישע, כי על כן על ידי אדרתו לא נקרע הירדן כי אם על ידי אלישע בעצמו, ועל כן באו וישתחוו לו ארצה, ואז אין ספק כי סיפר למו מעשה שהיה איך היה, כי באו וסוסי אש ורכב אש ויעל השמימה.

**טז וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הַנְּה-נָא יֵשׁ-אֶת-עַבְדֶּיךָ-חֲמִשִּׁים אַנְשִׁים בְּנֵי-חֵיל יִלְכוּ נָא וַיִּבְקְשׁוּ אֶת-אֲדֹנָיךָ
פֶּן-נִשְׁאָו רוּחַ ה' וַיִּשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַהָרִים אוּ בְּאַחַת (הַגִּיאֹת) [הַגִּיאֹת]. וַיֹּאמֶר לֹא תִשְׁלַחוּ.
יֵד וַיִּפְצְרוּ-בּו עַד-בֶּשׂ וַיֹּאמֶר שְׁלַחוּ
וַיִּשְׁלַחוּ חֲמִשִּׁים אִישׁ וַיִּבְקְשׁוּ שְׁלֹשָׁה-יָמִים וְלֹא מָצְאוּ.
יח וַיֵּשְׁבוּ אֵלָיו וְהוּא יֹשֵׁב בִּירְחוֹ
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הַלּוֹא-אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם אֶל-תִּלְכוּ.**

אז אמרו אליו הנה נא יש את עבדיך חמשים אנשים ילכו נא ויבקשו כו', והוא כי אמרו אם היה הולך לגן עדן של מטה היינו אומרים כי שם הוא בגוף ונפש, אך אם עלה השמים במרכבה עליונה רכב אש וסוסי אש, הנה לא יתכן מבלי יפשיט חומר ממנו ואם כן מה נעשה מגופו.

אך אין זה כי אם **שנשאו רוח ה'** את גופו כאשר הופשט מרוחו, **וישליכהו באחד ההרים או אחת הגאיות** עד נלך ונקברנו, ויהיו שומרים אותו כאשר היה שומר את נבלת איש האלוהים אשר בא מיהודה, כי גם שאמרו **היום ה' לוקח את אדוניך כו'**, ידעו מציאות סילוקו אך לא אופן סילוקו, **ויאמר לא תשלחו**, והוא כי הוא הבין דרכו כי קרה לו מעין אשר קרה לחנוך כאשר לקח אותו אלוהים, כי נצרף ונזדכך גופו כעצם השמים הזך ממהותם וישאר שם לבוש דק וזך, אשר בו יתלבש בבואו אל העולם הזה והניחם שם עשות, עד שראו בחוש כי צדק במאמרו.

יט ויאמרו אנשי העיר אל-אלישע

הנה-נא מושב העיר טוב כאשר אדני ראה והמים רעים והארץ משכלת.

כ ויאמר קחו-לי צלחית חדשה ושימו שם מלח ויקחו אליו.

כא ויצא אל-מוצא המים וישלך-שם מלח ויאמר

כה-אמר ה' רפאתי למים האלה לא-יהיה משם עוד מות ומשכלת.

כב וירפו המים עד היום הזה כדבר אלישע אשר דבר.

הנה היה יכול לומר דבר ה' ולרפאות המים מבלי מלח, וכל שכן מבלי שום המלח תחילה **בצלוחית חדשה**, והנה ידוע כי ים כנרת שמימיה מתוקים היה נמשל אל הקדושה וים המלח אל הטומאה, ובכן אפשר לכאורה שיחדשו חומרם, שהיצר הרע הדומה למלח בתוכו על ידי תשובה ועל ידי טהר חומרם אשר הוא דומה לצלוחית של חרס, ישליכו היצר הרע אל מוצא המים, שיוליכוהו לבית המדרש ששם הוא מוצא התורה הנמשלת למים, ועל ידי קבלתם לעשות כן נרפאו מיד המים, עם היות שעשו הרמז בפועל כפשט הכתוב.

עוד אפשר כי רעת העיר הייתה מאשר אררה יהושע בן נון, ותיקנה בשם שצירופו עולה ג' תיבות אלו צלוחית חדשה עם תיבת מלח, והוא כי במספר קטן עולים ג' תיבות אלו עם הכולל ס"א, וכן עולים תיבות אשר אררה יהושע בן נון במספר קטן, ותיקן על ידי צירוף קדושה להכניע טומאת הארורה ולבטלה בשיעור כיוצא בו.

כג ויעל משם בית-אל והוא עלה בדרך

ונערים קטנים יצאו מן-העיר ויתקלו-בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח.

אמרו רבותינו ז"ל שאותם הנערים הקטנים גדולים היו, אלא שהיו מנוערים מן המצוות כו'.

כד ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה'
 ותצאנה שתיים דבים מן-היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים.
 כה וילך משם אל-הר הכרמל ומשם שב שמרון.

ועוד אמרו ויראם שראה שנתעברו אמותיהם מהם בליל יום הכפורים.

ויתכן לומר לפי זה כי על כן קראם **נערים קטנים** עם היותם גדולים, על כי עולה במספר קטן נערים קטנים כמו מליל הכפורים, והסברא היא כי על ידי שם בן מ"ב שהרג **מ"ב ילדים**, והשתיים **דבים** ארז"ל שלא היו שם מתחילה. ויש אומרים שגם **יער** לא היה שם ונברא לשעתו, ולמה נתייחד מציאות זה מלבד שהכחות טומאה הנאחזים בעוון הנזכר יהיה להם דמיון לאלו, גם אפשר בשום לב אל אומרו **שתיים** ולא אמר שתי דבים או שני דבים, ואל היות שני דבים חסר שהוא לרמוז, כי שם ה' אשר קללם בו הוא שם מ"ב, כי מלבד ה"א של **היער** שהוא להורות המקום ואינה מן השורש, עולה **שתיים דבים** מן יער מ"ב במספר קטן.

פרק ג

יא ויאמר יהושפט האין פה נביא לה' ונדרשה את-ה' מאותו
 ויען אחד מעבדי מלך-ישראל ויאמר פה אלישע בן-שפט אשר-יצק מים על-ידי אליהו:

ראוי לשים לב

אל אומרו **מאותו** מלא ובחול"ם האל"ף ולא בשור"ק.

יא ויאמר יהושפט האין פה נביא לה' ונדרשה את-ה' מאותו
 ויען אחד מעבדי מלך-ישראל ויאמר פה אלישע בן-שפט אשר-יצק מים על-ידי אליהו:
 יב ויאמר יהושפט יש אותו דבר-ה' וירדו אליו מלך ישראל ויהושפט ומלך אדום.

וכן אומרו ויאמר יהושפט יש אותו דבר ה', אך אשר מקרוב נסתלק אליהו שהיו מימיו נאמנים, שאל ואמר **האין פה נביא לה'**, ונדרשה מאותו כלומר שיהיה מאותו הנביא הידוע בא מכחו שנאצל בו מרוחו שהוא תלמידו, וקרוב לשמוע שרמוז באומרו **האין פה** דומה אל מי

שנאמר בו **מה לך פה אליהו, ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו** כאשר שאלת, כי זה הוא תלמידו מובהק שלמד ושימש כי גדולה שימושה.

ומה גם לאומרים מרז"ל איך על ידי י"ב כדים מים נתמלאת תעלה כבית סאתים זרע, שהוא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים, אלא שעל ידי מה שיצק מים אז אלישע על ידי אליהו נעשו אצבעותיו כמעיינות, וזהו **אשר יצק מים על ידי אליהו**, כי הנה זה אות ומופת כי יש בו מרוח ה' שבאותו ששאל יהושפט שהוא מרוח אליהו, ועל כן כשומעו מיד **ויאמר יהושפט יש אותו דבר ה'**, לומר זה ודאי **יש אותו דבר ה'** בו ואין כמוהו, ועל כן לא נאמר אתו וגם הוא מלא שאין הכוונה שיש עמו כי אם שהוא מלא מאותו הנזכר כאומר על ידי אליהו, ומפני שיהושפט הכיר ערכו לא ירד אליו בטכסיסי מלוכה כי אם כאחד העם, וזהו שנאמר **וירדו אליו מלך ישראל ויהושפט ומלך אדום** ולא נאמר מלך ביהושפט, וכן נראה **מתנחומא**.

וכראות הנביא כך שהיה בא מלך ישראל לפניו בטכסיסי מלוכה, וגם לפני יהושפט עם היותו יותר זקן וצדיק.

על כן כעס עליו -

יג ויאמר אלישע אל-מלך ישראל מה-לי ולך לך אל-נביאי אביך ואל-נביאי אמך ויאמר לו מלך ישראל אל-כי-קרא ה' לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד-מואב.

ויאמר מה לי ולך. ולא קראו מלך, ואמר לו **לך אל נביאי אביך ואל נביאי אמך**, והשיב לו ואמר איני עיקר בדבר הזה עם היות שמלך מואב פשע בי ושני מלכים אלו באו לעזרני, כי הנה איני חושש על הנוגע אלי כי אם על שלשתנו יחד, **כי קרא ה' לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד מואב**, כלומר אם אינך עושה בגיני עשה בשביל שלשתנו שבכללינו **יהושפט**, וגם אל תחוש אל היותו בא אחרי ובלי טכסיסי מלכות לומר שאיני מחשיבו, כי הנה כמוני כמוך ובתואר מלך הוא אצלי, לומר שלשת המלכים כי גם הוא מלך חשוב כמוני.

יד ויאמר אלישע חי-ה' צבאות אשר עמדתי לפניו כי לולי פני יהושפט מלך-יהודה אני נשא אם-אביט אליך ואם-אראך.

אז אמר **לולי פני יהושפט אני נשא כו'**, לומר גם זה בכלל חסרוך שהחשבת את מלך אדום כמוהו לומר **שלשת המלכים**, ומה לי אם מלך אדום יפול **ביד מואב**, אך אין הענין כי אם אתה ויהושפט ועל שניכם אני אומר, **כי לולא פני יהושפט** אפילו מביט בך לא הייתי, נמצא, כי משלשת המלכים אין עוד כי אם אחד.

טו וְעַתָּה קְחוּ-לִי מִנְּגַן וְהִיָּה כְּנֶגֶן הַמִּנְגָן וְתִהְיֶה עֲלֵיו יַד-ה'.

ועל ההתפעלות והכעס הוצרך **מנגן** לחול עליו נבואה.

כו וַיֵּרָא מֶלֶךְ מוֹאָב כִּי-חִזַּק מִמֶּנּוּ הַמַּלְחָמָה וַיִּקַּח אוֹתוֹ שִׁבְעֵ-מֵאוֹת אִישׁ שֶׁלֶף חֶרֶב לְהַבְקִיעַ אֶל-מֶלֶךְ אַדוּם וְלֹא יָכֹלוּ.

בא לנסות דרך טבע להבקיע אל מלך אדום הקל משלשתם ולא יכלו, תפס דרך השגחי כמשז"ל שאמרו לו כי על שאברהם עקד בנו יחידו היה הוא יתברך מחזיק את בניו.

אז

כז וַיִּקַּח-אֶת-בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר-יָמַלְךְ תַּחְתָּיו וַיַּעֲלֵהוּ עֲלֵה-הַחֲמָה וַיְהִי קֶצֶף-גָּדוֹל עַל-יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ מֵעָלָיו וַיֵּשְׁבוּ לְאַרְצָם:

ויקח את בנו הבכור גם הוא ויעלהו עולה לה', ויהי קצף על ישראל שלא היו עושים כמו שנאמר לידבק בה'.

פרק ד

א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי-הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל-אֱלֹהִישֶׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הִיָּה יָרָא אֶת-ה' וְהַנְּשָׂה בָּא לְקַחַת אֶת-שְׁנֵי יְלָדָיו לֹא לְעַבְדִּים.

הנה אישה היה **עובדיה הנביא** והוא היה מכלכל מאה נביאי ה' חמשים חמשים במערה כאשר אמר הוא לאליהו, והיה מלוה ברבית מיהורם בן אחאב, והייתה צעקתה כי גם שהלוח ברבית נענש ועושים לו שלא כהוגן, הנה **ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את ה'**, ואשר עשה אדרבה לזכות יחשב לו לפרנס מאה נביאי ה' שלא ימותו, **והנושה הידוע בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים**, עם היות שאין לו לא עלי ולא על ילדי חוב לפרוע.

ב וַיֹּאמֶר אֵלָיָה אֱלִישֶׁע מָה אַעֲשֶׂה-לְךָ הַגִּידִי לִי מֵה-יֵשׁ-(לְכִי) [לך] בְּבֵית

ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם-אסוך שמן.

ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך כי לא ישמע ממני הגידי כו'.

ג ויאמר לכי שאלי-לך כלים מן-החוץ מאת כל-(שכניכי) [שכניך] כלים רקים אל-תמעיטי.

שאלי לך כלים כו', ובהמלאות הכלי שאת מריקה בו מן האסוך לבא להריק בכלי אחר, לא תזקוף פי האסוך למעלה לבלתי יריק על הארץ עד לכתך להריק בכלי אחר, פן יפסק הקילוח המושך ממנו ולא ישוב לקלח עוד, כי אם את המלא שתחת האסוך תסיעי להביא אחר תחתיו, אך את האסוך לא תסיעי כי אם תניחהו מריק כאשר הוא עד שומך אחר תחתיו.

ד ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד-בניך ויצקת על כל-הכלים האלה והמלא תסיעי. ה ותלך מאתו ותסגר הדלת בעדה ובעד בניה הם מגישים אליה והיא [מיצקת] [מוצקת]:

זזהו והמלא תסיעי.

וכן עשו **הם מגישים אליה** הכלים זה אחר זה **והיא מוצקת**, כי לא הייתה זוקפת פי האסוך למעלה לבל יציק על הארץ מהמלאות האחד עד שיגישו השני תחתיו, כי אם תמיד היא **מוצקת** בלי הפסיק חוט הברכה, כי לא ישוב לקלח בהמשך ועל כל זה,

ו ויהי כמלאת הכלים ותאמר אל-בנה הגישה אלי עוד כלי ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמד השמן.

כאשר לא היה עוד כלי עמד ופסק השמן מלקלח.

ז ותבא ותגד לאיש האלהים ויאמר לכי מכרי את-השמן ושלמי את-(נשיכי) [נשיך] ואת (בניכי) [ובניך] תחיי בנותר.

כלומר כי במה שהיה עד כה בטבע לא היה די שלם נשיה כי רב היה, כי לכלכל מאה נביאים בימי רעב ממון רב היה מה שלזה מיהורם. אז אמר לה **לכי מכרי את השמן** ויבורך שתוציא מן הכלים שמלאת עד שתשלמי את נשיכי, כי יתברך בהם, **ואת ובניך תחיי בנותר**, כי לא יכלה כל עוד שהם מוציאים, אך לא להעשיר כי אם כדי מחייתם שיהיו לוקחים ומוכרים וניזונים, וזהו אומר **תחיי** שהוא כדי חייהם.

והנה רז"ל אמרו מאומרו **תחיי** שהוא עד תחיית המתים, ועדיין קשה אם לכך נאמר לשון חיות היה לו לומר תחיו כי גם בניה יזכו לתחיית המתים, ובמה שכתבנו מתיישב לשון חיות, ומה שלא נאמר תחיו אפשר שרמז כי כל הברכה הזאת אינה רק כל ימי חייה בלבד כי צדקת הייתה, וכמו שכתבו רז"ל על סמיכות הקודם כי מאשר היה קצף גדול על ישראל לא נתקיימו כי אם בזכותה, כי דרשין סמוכים **ויהי קצף כו' ואשה אחת מנשי בני הנביאים כו'.**

ח ויהי היום ויעבר אלישע אל-שונם

ושם אשה גדולה ותחזק-בו לאכל-לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל-לחם.

ט ותאמר אל-אישה הנה-נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד.

י נעשה-נא עליית-קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה

והיה בבואו אלינו יסור שמה.

יא ויהי היום ויבא שמה ויסר אל-העליה וישכב-שמה.

יב ויאמר אל-גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא-לה ותעמד לפניו.

יג ויאמר לו אמר-נא אליה הנה חרדת אלינו את-כל-החרדה הזאת

מה לעשות לך היש לדבר-לך אל-המלך או אל-שר הצבא

ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת.

יד ויאמר ומה לעשות לה ויאמר גיחזי אבל בן אין-לה ואישה זקן.

טו ויאמר קרא-לה ויקרא-לה ותעמד בפתח.

טז ויאמר למועד הזה כעת חיה (אתי) [את] חבקת בן

ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכזב בשפחתך.

ראוי לשים לב:

א. **האם** להיותה **גדולה** וחשובה **תחזיק באיש לאכל לחם** הלא טוב טוב היה לאישה להחזיק בו ולא לה.

ב. **ועוד למה** מאז והלאה **יסור שמה לאכול**, והלא יותר דרך ארץ היה לבלתי התמיד מאליו.
ג. **ועוד אומרו הנה נא ידעתי כי איש אלוהים קדוש הוא**, והנה רז"ל בקשו טעמים אשר אינן בפשט הכתובים.

ד. **ועוד אומרו נעשה נא עליית קיר**, האם לא היה לה אלא קיר אחד.

ה. **ועוד מה ענין** ארבעה דברים **אלו מטה ושולחן וכסא ומנורה.**

ו. **ועוד אומרו וישכב שמה**, למה לא הזכיר שאכל בה לחם, וגם למה טרם ישכב לא אמר לה **הנה חרדת אלינו כו'** שאמר לה אחרי כן.

ז. **ועוד אומרו ותעמוד לפניו** שהוא מיותר.

ח. **ועוד כיון** שהיא לפניו למה דבר על ידי **גיחזי** ולא דבר אליה.

- ט. **ועוד אומרו הנה חרדת כו' מה לעשות לך** שיוורה שעל מנת לקבל עשתה.
- י. **ועוד מה השיבה באומרה בתוך עמי אנכי יושבת.**
- יא. **ועוד אומרו בפעם השנית ותעמוד בפתח ובראשונה ותעמוד לפניו.**
- יב. **ועוד אומרו אל אדוני איש האלוהים,** כי אומרו **אל אדוני** מיותר ובלתי מובן.
- יג. **ועוד אומרו אל תכזב,** איך ערבה אל לבה לדבר כה אל איש אלוהים קדוש ועליו יפלא שלא הקפיד.

ח ויהי היום ויעבר אלישע אל-שונם

ושם אשה גדולה ותחזק-בו לאכל-לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל-לחם.

אמנם הנה יראה מרז"ל כי זקנה הייתה וחדל מהיות לה אורח כנשים, ולפי זה אפשר לכאורה לומר, כי זה כיוון באומרו **ושם אשה גדולה**. שהיא גדולה בימים, ועל כן לא בושה מלהחזיק בו **לאכול לחם** כאשר אם הייתה בחורה, אך לפי דרך המפרשים שהייתה **גדולה** בחשיבות מפורסמת בחסידות, וכמשז"ל שכל שאר נשים היו יראות כי נבהלו מבהיקות אור פניו ועל כן **שם אשה גדולה כו'**, כי לחסידותה בטחה שיתאכסן אצלה, ובזה יאמר **ותחזק בו** ולא יעלה על לב שפירושו לשון אחיזה כמו והחזיקה בו כי אם לשון חזקה כמשמעו, והוא שעל ידי שלוחיה רבים ונכבדים לפי כבודו לא אחת ולא שתים פעמים האכילתו לחם בביתה, כי אם עד היות לה חזקה בו למצווה זו שהוא ג' פעמים, כי בתלתא הויא חזקה.

וזוהו **ותחזק בו לאכל לחם**. ומאז והלאה לא היה לה להזמינו בכל פעם שהיה בא לעיר, כי כבר הוחזק ואין לשנות אכסניא כי אם **ויהי מדי עברו יסור שמה**, אך לא היה כי אם לאכול לחם, כי תאכילנו חולין בטהרה אך לא הייתה שמה כי הייתה שם היא עם בעלה, ולא יאות לשבת שם בל יתקיים בו נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה, וזהו **מדי עברו יסור שמה לאכל לחם**, כלומר אך לא לשכב עמה כי אם במקום אחר, אז ראתה כי זה הוא טלטלה גבר.

ט ותאמר אל-אישה הנה-נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד.

על כן **ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלוהים קדוש הוא**, כלומר כי בלחם אשר הוא אוכל ראיתי אור פניו נוסף אל השמועה, והוא **עובר עלינו** שהוא דרך העברה בלבד לאכול ולא ללון, ואילו היה קצת פעמים במקרה החרשתי אך הוא **תמיד**.

י נעשה-נא עלית-קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה ויהי בבאו אלינו יסור שמה.

לכן **נעשה נא עלית קיר קטנה כו' והיה בבואו אלינו יסור שמה**, כי לא תהיה העברה כאשר עד כה כי אם ביאה ללון, כי גם בלילה ישכב בה וגם לא יצטרך לבוא הביתה אלינו מקום אנשים ונשים, כי אם **יסור שמה** מעצמו, ויהיה ענין עלית קיר כדרך שרים לעשות עליה שאין לה גג, כי אם כמין אהל משופע מדפין מתוקנין טובים בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, כי מטר לא ניתך בתוכה כי ישפע וירד סביב, ועל כן **עלית קיר** תקרא כמאמרם ז"ל בגמרא, סוכה שעשאה כמין צריף או כמין אהל פסולה, מפני שאין לה גג שכולה קיר אחד.

ועל כן לזאת תקרא **עלית קיר** ואמר **ונשים לו שם מטה כו'**, הוא מה שכתבנו כי עיקר מה שרצתה לחדש לו עתה היה **המטה** במה ישכב, על כן הקדימה עם היות מציאותה מאוחר לכל שאר הדברים הנאמרים באמת, וע"ד האמת הם ד' תקוני שכינתא, כי הבינה כי נהורת שכינתא עמיה שרי, עוד כיוונה כי הפרישה העליה ההיא לכבוד כמו הסוכה של מצווה, שאין מכניסין בה אלא דברים נאים מצעות נאות **וכסא ומנורה ומטה** לישן בה, וכלים בלתי נאים חוץ לסוכה, ועל דרך זה אמרה **ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה**, כלומר אך לא שאר כלים של תשמיש וכל שאר שאינו של כבוד.

יא ויהי היום ויבא שמה ויסר אל-העליה וישכב-שמה.

ויהי היום ויבא שמה כו' וישכב שמה, כי מלבד הלחם הנהוג גם **וישכב שמה** שהיא הנאה שנית, כי עד כה לא היה נהנה רק מהאכילה לבד ועתה גם **וישכב**, כי זאת הייתה כונתה בעלית קיר כמדובר, ועל כן ביום שבאה אל הפועל הנאה זו השנית, ומה גם לחכמי האמת שראש השנה היה, רצה להיטיב לה ולראות אם ראויה ליעשות לה נס,

יב ויאמר אל-גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא-לה ותעמד לפניו.

אמר **אל גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת ותעמד לפניו**, והוא כי הנה כתבנו מרז"ל שכל אשה שהייתה רואה אותו הייתה מתה, רצה לנסות בזו אם **גדולה** באיכות קדושה היא מהשאר, וירא כי עצרה כח להיות ניצבת לפניו, אז הכיר כי רוח אחרת עמה יתירה משאר נשים וראויה ליעשות לה נס.

**יג ויאמר לו אמר-נא אליה הנה חרדת אלינו את-כל-החרדה הזאת
מה לעשות לך היש לדבר-לך אל-המלך או אל-שר הצבא
ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת.**

אז **ויאמר לו אמר נא אליה כו'** על ידי שליח, כי אינו דרך ארץ לייחד דבור עם אשה והיו הדברים **הנה חרדת כו'**, לומר הן אמת ידעתי כי לא על מנת לקבל הטבה הטבת חסדך, כי אם מה **שחרדת אלינו** היה ולא אליך להנאתך שנטיב לך, ועל כל זה אמרי **מה לעשות לך** **היש לדבר לך אל המלך**, הוא מלכו של עולם כמאמר חכמי האמת, **או אל שר הצבא** של מעלה להליץ בעדך, **ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת**, ובזכות הכלל ייטב לי בכללם, מה שאין כן אם תזכרני לבדי כי יבוקר פנקסי.

יד ויאמר ומה לעשות לה ויאמר גיחזי אבל בן אין-לה ואישה זקן.

אז אמר אל הנער **ומה לעשות לה כו'**, לומר הנה בראש השנה השאלה המיוחדת היא חיים, וזה חשבתי לשאול אליה ביום זה, שאמרו חכמי האמת שהיה ראש השנה, ואמרה **בתוך עמי** שיזכרם ה' לחיים **אנכי יושבת** ואחיה בכללם, אבל מה היא צריכה בייחוד שאינו כעת בכללות ישראל, וזהו **מה לעשות לה**, כלומר בייחוד שאינו צורך לכל שלא תאמר **בתוך עמי כו'**, אז אמר **אבל בן אין לה כו'**, לומר אין שאלתה כאשר חשבת שהיא חיים שהיא שאלת הכללות, **אבל הוא כי בן אין לה כו'.**

טו ויאמר קרא-לה ויקרא-לה ותעמד בפתח.

אז **ויאמר קרא לה כו'**, כי אחר חסידותה זה שאמרה **בתוך עמי כו'** שהקטינה את עצמה, רוצה אני לדבר עמה ולא על ידך כאשר בתחילה, אז הקטינה עצמה יותר **ותעמד בפתח** ולא נכנסה לפניו כבתחילה, כי הוכלמה ליכנס לפניו פעם אחר פעם.

טז ויאמר למועד הזה כעת חיה (אתי) [את] חֲבֵקֶת בן ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכזב בשפחתך.

וידבר לנוכח אתה **ויאמר כעת חיה כו' ותאמר אל אדוני כו'**, לכאורה יאמר ראה מה אתה אומר, כי גם שאל היה **אדוני איש האלוהים**, כי אם איש מהמון ישראל ראוי הוא **שאל תכזב**, כי בני ישראל לא ידברו כזב כלומר ראה ועשה שיאמנו דבריך.

או יאמר במה שאמרו ז"ל שאמרה חדל להיות לי אורח כנשים כו', וזה יאמר יתכן תאמר הלא נערך לא חשש היה עיכוב כי אם על שאישי זקן, כי לא ידע כי פסק אורח כנשים ממני, על כן אני אומרת **אל אדוני**, כלומר גם שלא היה אדוני כלומר זקן שהוא סיבת אדוני לעכב איש האלוהים יראה אני **אל תכזב** בסיבת **שפחתך**, כי אתה חשבת כי דרך נשים לי והבטחתי

בנס בלתי כפול, ואילו ידעת כי חדל ממני לא היית אומר, כי ב' נסים יחד אין לי זכות לקבל, ואם כן ימצא שעל כן לא יהיה הדבר להחזירני לנערותי וגם ללדת בן ותישאר בדאי, כי לא יהיה הדבר בסבתי ויחשיבוך לכוזב בשביל שפחתך כי חדל ממנה אורח כנשים, ואתה לא ידעת זה כשנדרת, ולא חש לזה כי נקל בעיני ה' להחזירה לנערותה שתהיה ראויה להריון ושיהיה בן.

יז ותהר האשה ותלד בן למועד הזה כעת חיה אֶשֶׁר-דָּבַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ.

ועל ב' הדברים הוא אומר: **ותהר האשה ותלד בן כו'**, ובזה יתיישב מאמרם ז"ל באומרם על **ויגש גחזי להדפה** להוד יופיה, כי למה לא בערה בו אש יופיה כל הימים אשר היה בביתה והיה קורא לה לבוא אל העליה, כי אם שם בהר לפני קהל עדת ישראל לעיני כל קהל העם, אך הוא כי עתה מעת בישרה הנביא חזרה לנערותה ותגלה הוד יופיה כאשר בתחילה.

או יאמר [טז] **אל תכזב כו'**, בהזכיר מאמרם ז"ל שהתפלל ריב"ל שיראה לו אליהו ושילך עמו ממקום למקום עוסקים בתורה, ולילה אחת לנו בית איש עני ויעש להם אכסניא גדולה מעניותו בשמחה רבה, וישכימו בבקר לדרכם וירא אליהו בחצרו עגלת בקר מהאיש העני ויהרגנה וילכו, בלילה השנית לנו בית איש עשיר ויאכילם בעין רעה, וישכימו בבקר כפעם בפעם וירא והנה חצרו של בעל הבית רחב ידיים בנה לו שם בירה גדולה, אמר לו ריב"ל בלכתם בדרך אין דעתי סובלת זה, למטיב לנו הרגת פרטו, ולצר עין בנית לו בירה, אמר לו הלא אמרתי כי לא תוכל ללכת עמי ולהתמיד עמי, דע כי הראשון היה עתיד למות מהרה עשיתי לו כפרת נפשו בפרטו, והשני היה עתיד לחפור בחצרו ולמצוא מטמון ועתה על ידי בירה זו לא יחפור תחתיה.

והבירה היא מעשה נס בעלמא לא תתקיים לו הרבה עד כאן, ועל דרך זה יתכן חששה זאת האשה כי אמרה, הלא אדוני זקן ואני חדל ממני אורח כנשים כמדובר מרז"ל, וגם כל בן הניתן בזכות אשה אינו מתקיים, כי על כן אמרו חכמי האמת על שמואל, שנסתכן בקטנותו ביד עלי על שהורה הלכה בפני רבו ויבקש המיתו, לולא התחננה אמו והייתה גרמת נזקו על דאתא מסטרא דנוקבא, כך חששה גם זאת ואמרה **אל אדוני כו'**, לומר הנה ענין בן זה בא שלא בדרך טבע כי אם נס בעלמא ובלי זכות, ומסטרא דנוקבא יִרְאֶה אני שיהיה דבר בלתי מתקיים כבירה שהזכרנו שבנה אליהו לאכסניא שלו.

והדבר הבלתי מתקיים נקרא בכתוב כוזב, כדרך אומרו כמו אכזב מים לא נאמנו, וזהו אומרו **אל** היה **אדוני איש האלוהים** כי אם אחד העם **אל תכזב בשפחתך**, לעשות דבר כזב שלא

יתקיים שתמצא בזה כמתהלל במתת שקר, שתדור לי הטבה ואינה כלום כענין הבירה שהזכרנו, וזהו אומרו אחרי כן במות הילד הלא אמרתי **אל תשלה אותי**, שהוא אל תעשה דבר שאחטא לך בשגגה שתצא מפי שהתהללת במתת שקר.

**יח וַיְגַדֵּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו אֶל-הַקְּצָרִים.
יט וַיֹּאמֶר אֶל-אָבִיו רֵאשִׁי רֵאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל-הַנַּעַר שְׂאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ.**

ויאמר אל אביו ראשי ראשי כו'. אפשר שלאביו קרא **ראשי**, ואמר **ראשי** כלומר חש עלי ראשי אני חש בראשי, **ויאמר אל הנער שאהו אל אמו**, כלומר כי בזכותה בא ועל ידה תהיה תרופתו, והיא אמרה במותו אלכה לי אל הנביא, כי מאי דלא הוה הוה על ידו, מאי דהוה לא כל שכן, ועשתה בחכמה להסתיר דבר ושלא להזכיר עליו שם מות, כי הדבור מזיק בעניינים כאלו לבלתי יתקן, וכן הנביא דבר נפשה מרה לה, ובאומד הדעת נתן אל לבו כי מת הילד.

כז וַתְּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הָהָר וַתִּחַזַּק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גִּיחְזִי לְהִדְפָּה וַיֹּאמֶר-אִישׁ הָאֱלֹהִים הֲרָפָה-לָּהּ כִּי-נִפְשָׁה מֶרֶה-לָּהּ וְהִ' הָעֲלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי.

ואמר (כז) **וה' העלים ממני ולא הגיד לי**, כלומר העלים ממני טרם יהיה ולא הוגד לי אחר העשותו, כלומר טוב הוא כי אוכל לתקן כיון שלא הגיד שהוא מת פן תוחלט מיתתו ויאבד תיקונו.

כח וַתֹּאמֶר הַשְּׂאֵלְתִי בֶן מֵאֵת אֲדֹנָי הֲלוֹא אָמַרְתִּי לֹא תִשְׁלָה אֹתִי.

וכן היא לא אמרה מת הילד כי אם **השאלתי כו'**, הלא אמרתי **אל תשלה אותי**, ולא אמרה כי מת הילד בל הוציא מפיה תואר זה בל יצא עליו שם מות.

ותאמר השאלתי בן כו'. הנה כתבנו בשם חכמי האמת כי כל בן הבא מסטרא דנוקבא אינו מתקיים, ובזה כי מיראתה פן יאמר לה הנביא מה אעשה לך ועל היוולדו מצדך לא נתקיים, על כן פתח דבריה היה השאלתי בן מאת אדוני, כלומר לא מסטרא דנוקבא יקרא, כי לא שאלתיו ממך כי אם אתה מעצמך אמרת לי, ואם כן מסטרא דדכורא יקרא.

**כט וַיֹּאמֶר לְגִיחְזִי חֲגַר מִתְּנִיךְ וְקַח מִשְׁעֲנֹתַי בְּיָדְךָ וּלְךָ
כִּי תִמְצָא-אִישׁ לֹא תִבְרַכְנּוּ וְכִי-יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תִעָנּוּ
וְשִׁמְתָּ מִשְׁעֲנֹתַי עַל-פְּנֵי הַנַּעַר.**

אז **ויאמר לגחזי כו'**. והנה השם לבו אל ענין הנביא הלזה, הלא יסכים ויאמר אוי לנו מיום הדין האם **איש אלוהים קדוש** כזה נשמר מלדבר אל **אשה גדולה** בחסידות כזו לנוכח אתה כי אם על ידי שליח, עם היותה אכסניא שלו כמה שנים, כי הנה כאשר באה לפניו תחילה לא דבר לה מאומה, כי אם אל גחזי אמר יאמר לה **מה חרדת אלינו כו'**, כי אם בפעם השנית בעמדה בפתח רחוקה ממנו אמר לה **כעת חיה כו'**, וכאשר השיבה ותאמר **אל אדוני איש האלוהים כו'** שתק ולא השיב לה מאומה, וגם עתה בבואה מרת נפש לפניו מרחוק (פסוק כו) שלח לה את גחזי **לאמר לה השלום לה כו'**, ובהגישה אליו **ותאמר השאלתי בן מאת אדוני**.

**כט ויאמר לגיחזי חגר מתניך וקח משענתי בידך ולך
כי תמצא-איש לא תברכנו וכי-יברכך איש לא תעננו ושמת משענתי על-פני הנער.
ל ותאמר אם הנער חיה' וחי-נפשך אם-אעזבך ויקם וילך אחריה.**

לא אמר לה מה לך ולא דבר לה מאומה, כי אם מיד **ויאמר לגחזי כו'**, וכן באומרה אליו **חיה' כו' אם אעזבך ויקם וילך אחריה** עד ביתה, ואין דובר לה דבר עד שהחיה את בנה.

**לה וישב וילך בבית אחת הנה ואחת הנה
ויעל ויגהר עליו ויזורר הנער עד-שבע פעמים ויפקח הנער את-עיניו.
לו ויקרא אל-גיחזי ויאמר קרא אל-השנמית הזאת ויקרא ויתבא אליו ויאמר שאי בנך.**

ויאמר לה שתי תיבות בלבד שהם **שאי בנך** בלבד, וכל זה ללמדנו דעת לבלתי הרבות שיחה עם האשה, ומאשר ארז"ל על (פסוק לה) **ויזורר הנער עד שבע פעמים**, שהוא כנגד ימי שנותינו בהם שבעים שנה יראה שהיה טוב שלם החי שבעים שנה.

מא ויאמר וקחו-קמח וישלך אל-הסיר ויאמר צק לעם ויאכלו ולא היה דבר רע בסיר.

ראיתי מה שהקשה מה לענין **הקמח** אצל זה, והוא אינו ענין הפכיי לומר שממתק מר במר, וטוב טוב היה בלי השליך שום דבר יאמר כה אמר ה' רפאתי כו', אך אין ספק כי אין זה כי אם שהרהר צירוף איזה שם או שמות הרמוזים בקמח, הוא מהרהר והם משליכים והרע מסתלק, ואם נשים לב אל וי"ו יתירה שהיה לו לומר קחו קמח ולא **וקחו**, אפשר שכיוון לצרף וי"ו עם אותיות קמח שעולים כמספר שמות עם י"ו אותיותיהם.

מב ואיש בא מבעל שלשה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים-לחם שערים וכרמל
בצקלנו ויאמר תן לעם ויאכלו.

מג ויאמר משרתו מה אתן זה לפני מאה איש ויאמר תן לעם ויאכלו.
כי כה אמר ה' אכול והותר.

אמרו רז"ל כי אומרו **מה אתן זה** הוא ככר לחם אחת לכל מאה איש, כי אלפים היו, ויתכן לפי זה כי **משרתו** רצה לשומרם לאלישע לבדו, כי בשבילו הובאו ויספיקו לו כמה ימים, אמר לו הוא **תן לעם ויאכלו** גם שהובאו בשבילי, אז אמר משרתו **מה אתן זה לפני מאה איש**, כלומר ולכן טוב טוב לשומרם לך ונעשה רצון הנותן שיהיו לך שתהנה אתה בעצמך מהם, על כן אמר זה וזה יהיה כי נהנה אני והם, **כי כה אמר ה' אכול והותר**, נמצא כי הם יאכלו וישבעו וגם אני אוכל ואחיה בנותר, נמצא כי אשר הובא לי והוא שלי אני נותנו להם והם יאכלו תחילה ואני אחריהם מאשר יותירו, והוא כמעשה הצרפית לאלהיו שהוא אכל תחילה והיא ובנה באחרונה.

מד | ויתן לפניהם ויאכלו ויותרו כדבר ה':

וכן עשה, כי **ויתן לפניהם** ולא לפני הנביא **ויאכלו ויותרו**, ואינו אומר ויותר כי אם **ויותרו**, כי זכות הצדקה שעשה עימהם וזכות המקבלים, כי יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני עושה העני עם בעל הבית, שמטילים ברכה בנכסיו, כך הם הותירו בלחם הנביא לבעליו, ואכל גם הוא בנותר, ולהורות שלא היה מעט מזער אשר נותר, אמר **ויותרו כדבר ה'**, כי להיות אומרו והותר דבר ה' הייתה ברכה גדולה, וכיון כי לא הותיר בערך היות אומרו והותר דבר הנביא אשר דברו בשם ה', כי אם כדבר ה' אשר דבר אל הנביא תחלה.

פרק ה

א ונעמן שר-צבא מלך-ארם היה איש-גדול לפני אדניו ונשא פנים
כי-בו נתן-ה' תשועה לארם והאיש היה גבור חיל מצרע.
ב וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה ותהי לפני אשת נעמן.
ג ותאמר אל-גברתה אחלי אדני לפני הנביא אשר בשמרון אז יאסף אתו מצרעתו.
ד ויבא ויגד לאדניו לאמר כזאת וכזאת דברה הנערה אשר מארץ ישראל.

ראוי לשים לב אם הילדה לא אמרה כי אם על הנביא,

ה ויאמר מלך-ארם לך-בא ואשלחה ספר אל-מלך ישראל
וילך-ויקח בידו עשר כפרי-כסף וששת אלפים זהב ועשר חליפות בגדים.
ו יבא הספר אל-מלך ישראל לאמר
ועתה כבוא הספר הזה אליך הנה שלחתי אליך את-נעמן עבדי ואספתו מצרעתו.

איך שלח מלך ארם אל המלך לאמר, כבוא הספר הזה כו' ואספתו מצרעתו,
אך הנה על דעת מלך ארם כי הנערה לא ידעה כי אם להיות הדבר מפורסם, שהנביא היה
נוהג לאסוף אנשים מצרעתם מאסף ונוטל שכר כרופא אומן שבעיר, על כן חשב שאינו כבודו
כי מלך הוא לשלח שר צבאו אל הנביא, כי אם אל מלך כמוהו והוא יצווה את הנביא, כי חשב
כי מפורסם הוא כי זה דרך הנביא, ולא תבצר מהמלך ידיעת דבר זה.
ועל כן סתם ואמר **ואספתו** שהוא על ידך כי שלוחו של אדם כמותו, אך שקר היה כי לא היה
המלך מאסף אנשים מצרעתם מעולם, על כן חרד ויירא פן מתאנה הוא לו,

ז ויהי כקרא-מלך-ישראל את-הספר ויקרע בגדיו
ויאמר האלהים אני להמית ולהחיות כי-זה שלח אלי לאסף איש מצרעתו
כי אך-דעו-נא וראו כי-מתאנה הוא לי.

אז -

ח ויהי כשמע אלישע איש-האלהים כי-קרע מלך-ישראל את-בגדיו
וישלח אל-המלך לאמר למה קרעת בגדיך יבא-נא אלי וידע כי יש נביא בישראל.

כשמע איש האלוהים אמר הנה אדוניו לא החשיבני לשלוח אלי, אך הנה **יבא נא אלי** כי אני
לא אלך אליו, ולא יתחרט על מה שיבוא לכבודי, כי על ידי מה שאעשה לו יראה **וידע כי יש**
נביא בישראל, כלומר כי לא על אשר הביא עמו כסף וזהב אני עושה כי אם לקדש שם ה'.

ט ויבא נעמן (בסוסו) [בסוסיו] וברכבו ויעמד פתח-הבית לאלישע.

אז הלך עד ביתו ויעמד נצב מעומד **פתח הבית לאלישע**, ולא החשיבו לא לצאת אליו ולא
לאמר לו שיכנס ולא לדבר בעצמו מבפנים עמו,

י וישלח אליו אלישע מלאך לאמר הלוך ורחצת שבע-פעמים בירדן וישב בשרך לך וטהר.

כי אם וישלח מלאך לאמר הלוך ורחצת שבע פעמים וטהר כו',

**יא ויקצף נעמן וילך ויאמר הנה אמרתי אלי יצא יצוא
ועמד וקרא בשם ה' אלהיו והניף ידו אל-המקום ואסף המצורע.**

אז ויקצף נעמן ויאמר חוששני בין מפני הכבוד בין מפני התועלת. מפני הכבוד, כי אמרתי אלי כי גדול אני לא בלבד לצאת מקרב ביתו לדבר אלי כי אם גם יצא מחצרו החוצה. וזהו אומר **יצא יצוא** שהוא יצא מהבית **יצוא** מהחצר וגם ועמד לפני מעומד, וגם לענין התועלת חשבתי **יקרא בשם ה' אלוהיו** ואחר קראו שיושפע שפע מהשם הנזכר על ידיו תבצענה, שאחר קראו יניף ידו אל המקום של נגעי הצרעת, ועל ידי כן **ואסף המצורע**, ואין לומר כי אחר שמבלי זה יש תיקון על ידי רחיצת מימי הנהר, גם זה לא כן הוא כי אם שהלעיג עלי.

**יב הלא טוב-אבנה) אבנה] ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל
הלא-ארחץ בהם וטהרתי ויפן וילך בחמה.**

כי הלא טוב אמנה ופרפר נהרות כו' הלא ארחץ בהם, האם וטהרתי מהצרעת על ידי רחיצה בנהרות ההם ודאי שלא אטהר, ואם כן כל שכן בירדן וזהו אומר **וטהרתי** בתמיהה, כלומר האם טהרתי כשארחץ בהם לא כן הוא כמדובר.

**יג ויגשו עבדיו וידברו אליו ויאמרו אבי דבר גדול הנביא דבר אליך
הלוא תעשה ואף כי-אמר אליך רחץ וטהר.**

ויגשו עבדיו ויאמרו אבי אלו מה שצויה לך היה דבר קשה לעשות, וגם היה נראה לך שאין בו מועיל הלא תאמר לא אעשה דבר קשה לעשות בהיות שיראה שאין בו תועלת, אך כשהדבר קל גם שיראה משולל תועלת למה תמנע מלנסות אותו אולי יועיל, וזהו אומר **דבר גדול** קשה הנביא **דבר אליך** בתמיהה, **הלוא תעשה** ותנסה אולי יועיל, וכל שכן שודאי יועיל.

וזהו אף כי אמר אליך רחץ וטהר, כלומר אם היה אומר לך רחץ ותתרפא, היית אומר כי הרחיצה עושה הרפואה והיית מקשה מנהרות דמשק, ואפילו בלשון טהרה אם היה אומר **רחץ וטהר**, היית יכול לומר שהרחיצה עושה טהרת הצרעת, אך **רחץ וטהר** אינו אומר

שהרחיצה עושה, כי אם שהנביא גוזר ואומר אל גופך שיטהר מצרעתך, כי דבורו בשם ה' גוזר בכך הטהרה.

או יאמר בשום לב אל אומרו **דבר אליך אמר אליך** והוא לא דבר אליו, אך הוא לא אמר לשליח שיאמר אמור לו שירחץ בירדן ויטהר, רק כמדבר לנוכח עם נעמן **ורחצת וישוב בשרך וטהר** יורה כממשיך שפע ממנו אליו, וזה דבר גדול הוא **שהנביא דבר אליך** כלומר לנוכח.

יד וירד ויטבל בירדן שבע פעמים כדבר איש האלהים וישב בשרו כבשר נער קטן ויטהר. אז וירד ויטבול וכו' כדבר איש האלוהים, כי כיוון לקיים דברו למה שהוא **איש האלוהים** ויועילנו כי **שב בשרו** הנאכל ויטהר מבהרותיו.

טו וישב אל-איש האלהים הוא וכל-מחנהו ויבא ויעמד לפניו ויאמר הנה-נא ידעתי כי אין אלהים בכל-הארץ כי אם-בישראל ועתה קח-נא ברכה מאת עבדך. אז **וישב כו' ויבא** אל תוך ביתו **ויעמד לפניו**, כלומר עתה שהטהרתי אני בא ועומד לפניך לא בהיותי מצורע כי סורו טמא תאמר אלי, ויאמר אל תתנני לחושב כי על מנת לקבל פרס מנחה עשיתי, כי אם לקדש שם שמים הוא כי מבלעדיו **אין אלוהים**, וזהו **הנה נא ידעתי כי אין אלוהים בכל הארץ כי אם בישראל**, כי למען זאת עשיתי, ואם כן אחר שהמכוון נעשה, **קח נא ברכה** ולא שכר מאת עבדך.

או יאמר, אולי לבלתי ההנות מגוי תמנע ליקח ממני, הנני מודיעך כי הנה נא על ידי מעשה זה ידעתי כי אין אלוהים כי אם בישראל, והריני כגר לכן **ועתה קח נא כו'** כי איני כגוי ממש.

טז ויאמר חי-ה' אשר-עמדתי לפניו אם-אקח ויפצר-בו לקחת וימאן.
יז ויאמר נעמן ולא יתן-נא לעבדך משא צמד-פרדים אדמה
כי לוא-יעשה-עוד עבדך עלה וזבח לאלהים אחרים כי אם-לה'.
יח לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבוא אדני בית-רמון-להשתחות שמה והוא נשען על-ידי
והשתחויתי בית רמון בהשתחויתי בית רמון יסלח-נא ה' לעבדך בדבר הזה.
יט ויאמר לו לך לשלום וילך מאתו כברת-ארץ.

ויאמר חי ה' כו', ויאמר נעמן ולא יותן נא לעבדך משא צמד פרדים אדמה מארץ ישראל לעשות מזבח אדמת ארץ ישראל לשם ה', כי לא יעשה עוד עבדך עולה כו' לאלהים אחרים, והכוונה לומר כי בזה לא יאמרו שבשכר תרופת הצרעת תקח ברכתי או מתנה, כי אם חלופי **משא צמד פרדים אדמה**, וכהתימו לדבר דבריו השיב ואמר לו **לך לשלום**, לומר לא תבקש

תואנה לשאקח ברכתך על ידי קחת **צמד פרדים אדמה**, כי אם **לך לשלום** ואל תשית לבך לדבר אחר.

כ ויאמר גיחזי נער אלישע איש-האֵלֵהִים
הנה חֶשֶׁךְ אֲדִנִי אֶת-נַעֲמָן הָאֲרָמִי הַזֶּה מִקַּחַת מִיָּדוֹ אֶת אֲשֶׁר-הִבִּיא
חִי-הִ' כִּי-אִם-רָצִיתִי אַחֲרָיו וְלִקַּחְתִּי מֵאֲתוֹ מֵאוֹמֶה.
כא וַיִּרְדֹּף גִּיחֲזִי אַחֲרֵי נַעֲמָן
וַיִּרְאֶה נַעֲמָן רֶץ אַחֲרָיו וַיִּפֹּל מֵעַל הַמָּרְכָבָה לִקְרֹאתוֹ וַיֹּאמֶר הַשְּׁלוֹם.
כב וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם אֲדִנִי שְׁלַחְנִי לֵאמֹר
הנה עֵתָה זֶה בָּאוּ אֵלַי שְׁנֵי-נַעֲרִים מֵהַר אֲפָרַיִם מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים
תְּנֶה-נָא לָהֶם כֶּסֶף-כֶּסֶף וְשִׁתִּי חֲלָפוֹת בְּגָדִים.
כג וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כֶּסֶרִים וַיִּפְרֹץ-בּוֹ
וַיִּצַר-כֶּסֶרִים כֶּסֶף בְּשְׁנֵי חֲרָטִים וְשִׁתִּי חֲלָפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל-שְׁנֵי נַעֲרָיו וַיֵּשְׂאוּ לִפְנָיו.
כד וַיָּבֹא אֶל-הַעֲפֹל וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּפְקֹד בְּבֵית וַיִּשְׁלַח אֶת-הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ.
כה וְהוּא-בָּא וַיַּעֲמֵד אֶל-אֲדִנִּיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֵלִישֶׁע (מֵאֶן) [מֵאִין] גִּחֲזִי
וַיֹּאמֶר לֹא-הֲלֹךְ עִבְדְּךָ אִנָּה וְאִנָּה.
כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא-לִבִּי הֲלֹךְ כְּאֲשֶׁר הִפֶּךְ-אִישׁ מֵעַל מָרְכָבָתוֹ לִקְרֹאתְךָ
הַעַת לִקַּחְתָּ אֶת-הַכֶּסֶף וְלִקַּחְתָּ בְּגָדִים וְזִיתִים וְכֶרְמִים וְצֹאן וּבִקְרָה וְעִבְדִּים וְשִׁפְחוֹת.
כז וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק-בְּךָ וּבְזָרְעֶךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלִּפְנָיו מִצָּרַע כְּשִׁלְגָה:

ויאמר גחזי כו'. כלומר אינני עובר על דברי אדוני, כי הלא שבועתו הייתה אם אקח דהיינו אם יקח בעצמו מידו, וזהו הנה חֶשֶׁךְ כו' מקחת מידו, שהוא הוא מידו, אך לא אם אקח אני, ואפילו לא יהיה מידו כי אם מאתו, וזהו חי ה' כי אם כו' ולקחתי מאתו.

ובשובו אמר אליו לא לבי הלך, כלומר אל תחשוב שבאומד לבי אני אומר כאשר עשית זאת כי לא לבי, כלומר לא אומד לבי הלך כי אם מה' כאשר הפך נעמן מעל מרכבתו לפניך, ומה ראית האם עתה עת לקחת בעת שהיה שם שמים מתקדש ולא על הכסף, כי אם גם ולקחת בגדים כו' שהיה נותן לך גם אלה לא היה לך לחלל במקום שיש קידוש השם, על כן וצרעת נעמן כו'.

פרק ו

ח וּמִלֶּךְ אֲרָם הָיָה נֶלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּזְעַץ אֶל-עִבְדָּיו לֵאמֹר אֶל-מְקוֹם פְּלָנִי אֶלְמִנִי תַחְנַתִּי.

ראוי לשים לב במה בטחו גדוד מלך ארם ללכת אחרי האומר להם.

**יט ויאמר אלהם אלישע לא-זה הדרך ולא-זה העיר
לכו אחרי ואוליכה אתכם אל-האיש אשר תבקשון וילך אותם שמרונה.**

לא זה הדרך כו' לכו אחרי ואוליכה אתכם אל האיש כו', כי אחר שהוכו בסנוורים בכל מקום שילכו הם כמתים, ואיך יוכלו לקחת את הנביא במקום שיהיה שם, ואיך יצילו את נפשם מכל רואיהם שלא ימיתום.

**כא ויאמר מלך-ישראל אל-אלישע כראתו אותם האכה אכה אבי.
כב ויאמר לא תכה האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה
שים-לחם ומים לפניהם ויאכלו וישתו וילכו אל-אדניהם.**

ועוד באמור לו המלך האכה אכה אבי, למה מנעו הנביא ואדרבה ציוה להאכילם ולשלחם, אך לזה נדקדק לשון מלך ארם באומרו (פסוק יג) **לכו וראו איכה הוא ואשלח ואקחהו**, לא אמר ואשלח להמיתו על מה שעשה לי כי אם **ואקחהו**, שאקחהו אלי אשמרהו ואכבדהו יתנבא אלי, כאשר הוא עושה למלך ישראל, אלא שהמשרת חשב שיבקשו נפשם ולהסיר מוראו חילה פניו יתברך יראהו חיל עוזר אותם מן השמים.

ואת החיל הכה בסנוורים להמשיכם אחריו, והמה בטחו שבהגיעם אל איש האלוהים יהיה להם למושיע לפקוח עיניים עורות וללכת אתם, כי להגדילו ולכבדו הם מבקשים כי יגידו לו או שידע מאליו כיודעו שאר דברים, וכוונת איש האלוהים בהוליך אותם שומרונה היה לשתי בחינות:

א' למען יראה מלך ישראל מעלת וגדולת העובד את ה', ויעשה כן גם הוא למאוס בדרכו הרעה וידבק בה' אלוהי ישראל ויהיה עמו כאשר הוא עם הנביא, **שנית**, כי רצה להאכילם ולשלחם אחר כי כוונתם להיטיב את הנביא הייתה כאמור, וזה מי יוכל להאכילם אם לא המלך, ועל כן ציוה להאכילם ולשלחם לפרסם גדולת אלוהינו גם לעיני הגויים.

**ל ויהי-כשמע המלך את-דברי האשה ויקרע את-בגדיו
והוא עבר על-החמה וירא העם והנה השק על-בשרו מבית.
לא ויאמר כה-יעשה-לי אלהים וכה יוסף אם-יעמד ראש אלישע בן-שפט עליו היום.**

לב ואלישע ישב בביתו והזקנים ישבים אתו וישלח איש מלפניו בטרם יבא-המלאך אליו והוא אמר אל-הזקנים הראיתם כי-שלח בן-המרצח הזה להסיר את-ראשי ראו כבא המלאך סגרו הדלת ולחצתם אתו בדלת הלוא קול רגלי אדניו אחריו. לג עודנו מדבר עמם והנה המלאך ירד אליו ויאמר הנה-זאת הרעה מאת ה' מה-אוחיל לה' עוד:

ראוי לשים לב:

- א. אם היה שם על בשרו שק יורה כי היה שב אל ה' ובכל צרת צבור לו צר, ואיך אמר (פסוק לא) **אם יעמד ראש אלישע בן שפט עליו היום** וישלח מלאך לעשותו, הלא טוב טוב היה ישלח אליו יחלה פני אל ירחם עמו.
- ב. **ועוד** על מה שלח **איש מלפניו** כי לא פורש.
- ג. **ועוד**, כי אשר ציוה **סגרו הדלת ולחצתם אותו**, למה לא עשו כן.
- ד. **ועוד**, למה היה **אדוניו** בא אחריו כי אם ציוה להסיר את ראשו, למה בא להגלותו.
- ה. **ועוד** מי אמר הנה **זאת הרעה מאת ה' כו'**, כי דברי המלאך אי אפשר כי אין זה שליחותו, ומה גם **אומרו מה אוחיל לה' עוד**, כי מי הכניסו לחלות פני ה' שיאמר כך,

פרק ז

- ואם דברי הנביא הלא **מאומרו** מיד (ז א) **ויאמר אלישע** יורה כי איננו הוא המדבר עד כה.
- ו. **ועוד**, שאם כן הוא סותר דבריו.
- ז. **וגם** כאשר נאמר מה דבר השליח, למה לא נאמר מה דבר המלך.

ל ויהי-כשמע המלך את-דברי האשה ויקרע את-בגדיו והוא עבר על-החמה וירא העם והנה השק על-בשרו מבית.

אמנם הנה יראה, כי שב אל ה' היה מחמת הצרה, כי על כן ראו **השק על בשרו מבית**,

לא ויאמר כה-יעשה-לי אלהים וכה יוסף אם-יעמד ראש אלישע בן-שפט עליו היום.

ומרוב הדאגה אמר: **כה יעשה לי אלוהים**, כלומר כאשר לאשה הזאת שאכלה את בנה **וכה יוסף אם יעמוד ראש כו'**, ונצטרף לזה כי הוא מקרוב ציוה אליו להאכיל את גדוד ארם כירה גדולה, ועתה ישראל מתים ברעב על ידי מה שאותם שהאכילו צרים על העיר, כלומר והלא טוב היה להכותם מאז והכירה גדולה היא יאכלו בני ישראל, על כן הטיל כעסו על הנביא

שהוא עתה, ועתה אינו מבקש תיקון על ישראל עמו שאוכלים את בניהם, וישלח מלאך על הדבר הנביא שלא נעלם ממנו **שלח איש מלפניו**.

לב ואלישע ישב בביתו והזקנים ישבים אתו וישלח איש מלפניו בטרם יבא-המלאך אליו והוא אמר אל-הזקנים הראיתם כי-שלח בן-המרצח הזה להסיר את-ראשי ראו כבא המלאך סגרו הדלת ולחצתם אתו בדלת הלוא קול רגלי אדניו אחריי.

ומיד **וישלח איש מלפניו** שיראה ויבוא ויגיד את אשר אומר הוא **אל הזקנים** כי כן הוא, ויאמר להם **הראיתם כי שלח כו' להסיר את ראשי ראו כבא המלאך סגרו הדלת ולחצתם אותו בדלת** עודנו אומר כן, סיים ואמר **הלוא קול רגלי אדוני אחריי**, כלומר ולכן אל תלחצוהו כי אין זה כי אם שנתחרט על אשר אמר ובא לבטל שליחותו ולהתנצל על מאמרו.

לג עודנו מדבר עמם והנה המלאך ירד אליו ויאמר הנה-זאת הרעה מאת ה' מה-אוחיל לה' עוד:

וכן היה, כי **עודנו מדבר עמם והנה המלאך ירד אליו ויאמר** אדוניו שאחריי, **הנה** ידעתי כי **זאת הרעה מאת ה'** ואין על הנביא אשם, אך **מה אוחיל לה' עוד** מאשר עשיתי, כי ראו בפרסום **השק על בשרו מבית** שב ומחלה פני אל ומה אוחיל עוד, כלומר ולכן מצערי דברתי ואין אדם נתפס על צערו.

פרק ז

א ויאמר אלישע שמעו דבר-ה' כה אמר ה' כעת מחר סאה סלת וכו' ובהיות שהמלך דבר טוב והשפיל גאותו לבוא לרגלי איש האלוהים, ודאי שהאמין במאמרו ולא היה מפקפק כי אם השליש ולקח את שלו מתחת ידו, וכן נראה כי לכבוד הנביא ולהתנצל בא המלך אליו ולא לרעה, ממה שאומר אחר כך על השליש (פסוק יז) **וירמסו אותם העם בשער וימות כאשר דבר איש האלוהים. ברדת המלך אליו, והוא כי למה נאמר **אשר דבר** זה פעמים **אשר דבר איש האלוהים אשר דבר ברדת המלך אליו**.**

אך הוא לתת טעם למה הענישו מות על אשר דבר השליש, לזה אמר כי ראה שהמלך ירד עד רגלי הנביא והאמין בו, והוא העיז פניו והכחיש נבואתו **וימות כאשר דבר איש האלוהים**, ולמה היה הכעס כל כך, לזה אמר **אשר דבר** השליש הנזכר **ברדת המלך** אל הנביא שבא לרגליו, והוא העיז פניו לכן יגדל ענשו.

**ג ואַרְבֵּעָה אַנְשִׁים הָיוּ מְצַרְעִים פֶּתַח הַשַּׁעַר
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד-מָתָנּוּ.**

הנה ישיבתם פה נאמרה זה פעמים.

ועוד מי לא ידע שאם יחיו ואם ימיתום יומתו, אך הם אמרו הנה הדעת הייתה נוטה, כי אחר שבעיר ימותו ובמחנה ארם יהרגו מיד, וגם אם יחיו לא יחיו הרבה, כי אם עד ישאלו מהם את מבוא העיר ואיך תלכד ואחר ימיתום, לכן טוב הוא שב ואל תעשה וישבו במקומם, לזה אמר כי אמרו הנה אלו בישיבה פה היו מאריכים בחיים החרשנו, אך מה אנחנו יושבים פה עד מתנו, כלומר מה הוא הזמן שנהיה פה עד מותנו, כלומר כי מעט הוא.

**ד אִם-אֲמַרְנוּ-נְבוֹא הָעִיר וְהָרַעַב בְּעִיר וּמָתָנוּ שֵׁם וְאִם-יִשְׁבְּנוּ פֹה וּמָתָנוּ
וְעַתָּה לָכֵן וְנִפְלָה אֶל-מַחְנֵה אֲרָם אִם-יִחְיֶנוּ נַחֲיָה וְאִם-יָמִיתָנוּ וּמָתָנוּ.**

כי **אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר**, הנה **ומתנו שם** בכלל העיר, כלומר כי לא יבצר שבעוד לחם בעיר יתנו לנו כאשר לשאר עניי העיר, אך **ומתנו שם** כלומר אך לא בזמן קרוב כאשר פה, כי **אם ישבנו פה ומתנו** מיד כי אין מחית שעה, והצד השווה הוא שאין חיים לכן **לכו ונפלה במחנה ארם שאם יחיונו** גם אם מעט יהיה נחיה, **ואם ימיתונו** בין יהיה מיד בין אחר שיחיונו קצת זמן, לא תקרא הריגה ושפיכות דם שנבחר מותנו פה ממנה, כי אם ימיתונו שהוא בחרב לא תקרא הריגה, כי **ומתנו** במיתה טבעית כי טובה היא מהרעב כי טובים היו חללי חרב מחללי רעב.

או מעין זה במה שידענו על פסוק **אשר למות ומות ואשר לחרב וחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי**, כי ארז"ל כל המאחר לחברו קשה מחברו, ובזה יאמר הנה כי אמרנו **נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם** ברעב, **ואם ישבנו פה ומתנו** אין לומר כי טוב יהיה א' מאלה מליפול ביד אדם, כי שם **אם יחיונו** תהיה שביה וקשה מרעב וחרב **ואם ימיתונו** תהיה חרב, לזה אמר טוב הוא זה מהכל כי **אם יחיונו** אין אנו חוששים אל השביה הקשה מכולם, כי

לא יעמיסו עול שעבוד על המצורעים שתהיה קשה מרעב, כי אם **נחיה** כי חיים יקראו, **ואם ימיתונו** לא יקשה עלינו כי אינו כי אם נמות כי טובים היו חללי חרב מחללי רעב כמדובר.

**ט ויאמרו-איש אל-רעהו לא-כן אנחנו עשים היום הזה
יום-בְּשָׂרָה הוא ואנחנו מחשים וחכינו עד-אור הבקר ומצאנו עוון
ועתה לכו ונבאה ונגידה בית המלך.**

ראוי לשים לב, למה הטילו שני ווי"ן במילת עוון מה שאין כן בכל המקרא. אך הנה ידענו מרז"ל כי ד' אנשים אלו היו, **גיחזי ושלשת בניו**, והנה עוון שהביא צרעת זו עליו ועל בניו, היה מה שחמד מנעמן שר צבא מלך ארם כסף ובגדים, שעל כן אמר לו אלישע הנביא **וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך**, ועל כן עתה אמרו הנה נתעסקנו עד כה להטמין כסף וזהב ובגדים שחמדנו, **ולא כן אנחנו עושים** להתעסק בזה.

כי הנה היום הזה **יום בשורה הוא ואנחנו מחשים וחכינו עד אור הבקר**, שעד אור הבקר אין עלינו אשם **ומצאנו עוון** כפול, כי עבירת חמדת כסף ובגדים של נעמן יתוסף ויגרור לנו **מאור הבקר** והלאה לעשות כן, גם פה לחמוד ולהטמין יותר ואולי יש נוטים למות בעיר מהרעב, ואם נתמהמה ימותו טרם יאכלו מלחם ארם וישיבו את נפשם.

**יג ויען-אחד מעבדיו ויאמר ויקחו-נא חמשה מן-הנסאים הנשארים אשר נשארו-בה
הנם ככל-(ההמון) [המון] ישראל אשר נשארו-בה
הנם ככל-המון ישראל אשר-תמו ונשלחה ונראה.**

אמר **הנם ככל המון ישראל כו'** זה פעמים, ובאחד אמר **נשארו**, ובשני אמר **תמו**. **ועוד** כי **המון ישראל** נראה שהם המון העם, כדרך אומרו המון גויים ואיך יאמר כן על הסוסים. אך אין ספק כי אחר אומרו **שיקחו חמשה סוסים** חש פן יאמרו כי מי יערב אל לבו לרכוב עליהם וללכת לחפש.

לזה אמר כי בין כך ובין כך כל הנשארים הם מעתה כמתים כי ברעב ימותו, והנם אלה **ככל המון ישראל אשר נשארו** בעיר.

ושמא תאמר, הלא אם ימיתום ארמים תמהר מיתתם מהמון ישראל אשר נשארו המאריכים יותר, לזה אמר **הנם ככל המון ישראל אשר תמו**, שכבר מתו יתנו אל לבם שהם כאשר אותם **שתמו** כבר ולא מהעתידים למות עדיין, כי להפריש בין אשר תמו ברעב לחללי חרב ואדרבה טובים היו מחללי רעב.

**יז והמלך-הפקיד את-השליש אשר-נשען על-ידו על-השער
וירמסוהו העם בשער וימת כאשר דבר איש האלהים אשר דבר בְּרִדַת המֶלֶךְ אליו:**

הנה מה שאמר שהיה **ברדת המלך** יראה מיותר, וכבר תרצנו זה למעלה, **ועוד נזכירוהו עם קושי אחר**, והוא כי כל שלשת הפסוקים שאחר זה הם מיותרים, אך יאמר, אל יהיה כמו זר נחשב מיתת השליש המיתה המשונה על הסתפקו בדבר, והיה קשה בעיניו כי הלא ראו כי גדלה אשמתו מכמה טעמים:

א' כי **אשר דבר** השליש הנזכר היה **ברדת המלך אליו**, ולא אמר הנה המלך ירד ברגליו עד בית איש האלוהים, והשפיל גאותו להתנצל על אשר אמר אם יעמד ראש אלישע עליו כאשר כתבנו.

והשליש ההוא בזה דבריו לפני המלך והזקנים, וזהו **אשר דבר ברת כו'**, **ועוד** כי הנביא לא עמו היה מדבר כי אם אל המלך, והמלך לא השיב והוא קפץ והשיב בעזות,

**יח ויהי כדבר איש האלהים אל-המלך לאמר
סאתים שערים בשקל וסאה-סלת בשקל יהיה כעת מחר בשער שמרון.**

וזהו אמרו **ויהי כדבר איש האלוהים אל המלך לאמר סאתים כו'**, כלומר שדבר כדי שהמלך יענהו.

**יט ויען השליש את-איש האלהים ויאמר
והנה ה' עשה ארבות בשמים היהיה כדבר הזה ויאמר הנך ראה בעיניך ומשם לא תאכל.**

וזהו **אל המלך לאמר ויען השליש כו'**, כי ענה למי שלא קראו ולא דבר עמו, כי אין זה כי אם רוע לב ולפני שבר גאון, ועל היות מיתה משונה לא דבר הנביא שיהיה לו כן, כי אם **ויאמר הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל**, והיה אפשר ימות מיתת עצמו אך אין זה כי אם שמן השמים הייתה לו.

כ ויהי-לו כן וירמסו אתו העם בשער וימת.

וזהו **ויהי לו כן** כלומר כי הויה הייתה כן כח הקללה בפירוש, כי **וירמסו כו'**.

פרק ט

א וְאֵלִישַׁע הַנְּבִיא קָרָא לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים וַיֹּאמֶר לוֹ
חֲגַר מִתְּנִיךָ וְקַח פֶּךְ הַשֶּׁמֶן הַזֶּה בְּיָדְךָ וְלֶךְ רֵמַת גִּלְעָד.

מה שלא עשה על ידי עצמו, יתכן במה שכתבנו למעלה, כי נכנע לפני איש האלוהים וילך עד ביתו על רגליו להתנצל על אשר דבר נגדו, לכן חלק לו כבוד זה להקים מלך במקומו שיכלה את כל זרע אביו על ידי שלוחו ולא על ידי עצמו.

וראו לשים לב:

א. אל אומרו הנער שני פעמים זו אחר זו, בלכתו אל השליחות שאומר וילך הנער הנער הנביא.

ב. ועוד למה הודיענו כי נביא הוא הרי נאמר למעלה שהוא אחד מבני הנביאים
ג. וגם למה לא אמר למעלה קרא לנביא אחד כמו שאומר בפירוש בלכתו לעשות שליחותו.

ד וַיֵּלֶךְ הַנְּעַר הַנְּבִיא רֵמַת גִּלְעָד.
ה וַיָּבֵא וְהִנֵּה שָׂרִי הַחֵיַל יֹשְׁבִים וַיֹּאמֶר דְּבַר לִי אֵלֶיךָ הַשָּׂר
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל-מִי מִכְּלָנוּ וַיֹּאמֶר אֵלֶיךָ הַשָּׂר.
ו וַיִּקֶּם וַיָּבֵא הַבֵּיתָה וַיִּצַק הַשֶּׁמֶן אֶל-רֵאשׁוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁחֲתִיךָ לְמֶלֶךְ אֶל-עַם ה' אֶל-יִשְׂרָאֵל.

אך הנה אין ספק כי מבני הנביאים שהם בחורים אשר יש אתם נבואה מתבודדים תמיד, אך היה מיוחד שבהם, שעל כן נאמר לאחד בפת"ח האל"ף, כדרך אומרו אחד העם מיוחד שבהם שאפילו באומרו אחד הריקים, הוא אפילו מיוחד שבריקים היותר ריק מכולם, והנה לא הוצרך פה לגלות שעם היותו נער היה דבר ה' אליו, כי נביא הוא עד בא ענין השליחות, והוא כי הלא יראה הרואה דבר אלישע הנביא אליו,

ב וּבָאתָ שָׁמָּה וּרְאֵה-שָׁם יְהוָה בֶּן-יְהוֹשָׁפָט בֶּן-נִמְשִׁי
וּבָאתָ וְהִקְמַתוּ מִתּוֹךְ אַחֲיוֹ וְהִבִּיאתָ אֹתוֹ חֹדֶר בְּחֹדֶר.
ג וְלִקְחַתָּ פֶךְ-הַשֶּׁמֶן וַיִּצַקְתָּ עַל-רֵאשׁוֹ וַאֲמַרְתָּ
כֹּה-אָמַר ה' מִשְׁחֲתִיךָ לְמֶלֶךְ אֶל-יִשְׂרָאֵל וּפְתַחְתָּ הַדֶּלֶת וְנִסְתָּה וְלֹא תִחַפְּהָ.

שלא היה כי אם **ואמרת כה אמר ה' משחתיך למלך אל ישראל ופתחת הדלת ונסתה כו'**, הנה שלא ציוה יאמר אליו כי אם **משחתיך למלך על ישראל**, ואחר כך הוסיף ואמר על זה עוד ארבעה פסוקים שלמים:

**ז והכיתה את-בית אחאב אדניך
ונקמתי דמי עבדי הנביאים ודמי כל-עבדי ה' מיד איזבל.
ח ואבד כל-בית אחאב והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל.
ט ונתתי את-בית אחאב כבית ירבעם בן-נבט וכבית בעשא בן-אחיה.
י ואת-איזבל יאכלו הכלבים בחלק יזרעאל ואין קבר ויפתח הדלת וינס.**

והלא יקשה אם אלישע לא שנה שליחותו מנא ליה כל ארבעה פסוקים אלו, על כן במקום הקושיא בא התירוץ, שהוא בהליכה אל השליחות ואמר (פסוק ד) **וילך הנער הנער הנביא כו'**. לומר **וילך הנער** הוא נערו של אלישע לעשות שליחותו, גם הנער ההוא עם היותו נער גם הוא יקרא **הנער הנביא**, כי נביא הוא ונבואה עמו, כלומר ואשר תראה שהוסיף על דבר איש האלוהים הוא התנבא השאר כי נביא הוא, ומה גם שנראה מרז"ל, כי יונה בן אמיתי היה כי הוא נביא מובהק, וגם שאמר לו את כל אשר התנבא הוא מאשר יעשה **לבית אחאב**, עם כל זאת לא יאות לו לפרסם ולהודיע לשרים אשר אתו כעת רק דבר המלוכה בלבד.

**יא ויהוא יצא אל-עבדי אדניו ויאמר לו השלום מדוע בא-המשגע הזה אליך
ויאמר אליהם אתם ידעתם את-האיש ואת-שיחו.
יב ויאמרו שקר הגד-נא לנו
ויאמר כזאת וכזאת אמר אלי לאמר כה אמר ה' משחתיך למלך אל-ישראל.**

וזה אומרו **כזאת וכזאת אמר אלי לאמר**, כה אמר ה' **משחתיך למלך אל ישראל**, לומר שני עניינים **אמר אלי**, וזהו **כזאת וכזאת** שהאחד **ענין המלוכה** והשני **הכרתת בית אחאב**, אך מה שאמר **אלי לאמר** ולהגיד כעת, אינו אלא **כה אמר ה' משחתיך למלך אל ישראל** בלבד.

פרק יא

יז ויכרת יהוידע את-הברית בין ה' ובין המלך ובין העם

להיות לעם לה' ובין המלך ובין העם.

אמר כי תחילה כרת ברית בין ה' ובין המלך, כי הוא העיקר כי אחריו כל העם ימשוך, ואחר כך בין העם לה' שהוא בין אדם למקום, ואחר כך בין המלך לעם, ואמר כי יותר עשה עיקר במה שבין העם לה' ממה שבין העם למלך.

יח ויבאו כל-עם-הארץ בית-הבעל ויתצו את-(מזבחתו) [מזבחותיו] ואת-צלמיו שברו היטב ואת מתן כהן הבעל הרגו לפני המזבחות וישם הכהן פקדת על-בית ה'.

כי על מה שבין ה' לעם ויבאו כל עם הארץ בית הבעל כו'. מאליהם, אך על מה שבין העם למלך לא התחברו כל עם הארץ מאליהם.

יט ויקח את-שרי המאות ואת-הכרי ואת-הרצים ואת כל-עם הארץ וירידו את-המלך מבית ה' ויבואו דרך-שער הרצים בית המלך וישב על-כסא המלכים.

כי אם ויקח הוא את שרי המאות ואת הכרי ואת הרצים ואת כל עם הארץ וירידו את המלך כו' וישב על כסא המלכים.

כ וישמח כל-עם-הארץ והעיר שקטה ואת-עתליהו המיתו בחרב בית (המלך) [המלך]:

ואז בשבת המלך על כסא המלך וישמח כל עם הארץ. ושמה תאמר הלא מאז המיתו את עתליהו בית המלך, בעוד היה עדיין המלך בית ה' שמחו העם, לזה אמר דע לך כי מה שהיה עד כה לא היה כי אם שהעיר שקטה מאז, ואת עתליהו המיתו בחרב בית המלך, שהוא ממלחמה וערעורים, אך גדר שמחה נוספת על ההשקט לא היה, כי אם עתה שישב המלך בית המלך על כסא המלכים, ובזה אינו מיותר מה שחוזר ואומר עתה ואת עתליהו המיתו בחרב בית המלך אחר שנאמר למעלה.

פרק יב

ה ויאמר יהואש אל-הכהנים כל-כסף הקדשים אשר יובא בית-ה' כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל-כסף אשר יעלה על לב-איש להביא בית ה'.

ו יקחו להם הכהנים איש מאת מכרו והם יחזקו את-בדק הבית לכל אשר-ימצא שם בדק.

הוא הטיל עול חזק את בדק הבית על הכהנים שהם יקבלו כל איש מאת מכרו מאשר הוא חייב אם נדר או נדבה, ומזה הם יחזקו את בדק הבית וחשב שהיו עושים כן,

ז ויהי בשנת עשרים ושלש שנה למלך יהואש לא-חזקו הכהנים את-בדק הבית.
 ח ויקרא-המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים ויאמר אלהם
 מדוע אינכם מחזקים את-בדק הבית
 ועתה אל-תקחו-כסף מאת מכריכם כי-לבדק הבית תתנוהו.
 ט ויאתו הכהנים לבלתי קחת-כסף מאת העם ולבלתי חזק את-בדק הבית.

ואחר כ"ג שנה למלכו ראה שלא חזקו הכהנים את בדק הבית, כי קדרא דבי שותפי לא קרירא ולא חמימא. אז קרא המלך ליהוידע ולכהנים, ויאמר אליהם מדוע אינכם מחזקים את בדק הבית, לכן ועתה אל תקחו בידכם כסף מאת מכריכם כי לבדק הבית תתנוהו, כל מה שלקחתם עד כה ביד ממונים על בדק הבית.

י ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקב חר בדלתו ויתן אתו-אצל המזבח (בימין) [מימין]
 בבוא-איש בית ה' ונתנו-שמה הכהנים שמרי הסף את-כל-הכסף המובא בית-ה'.
 יא ויהי כראותם כי-רב הכסף בארון
 ויעל ספר המלך והכהן הגדול ויצרו וימנו את-הכסף הנמצא בית-ה'
 יב ונתנו את-הכסף המתכן על-(יד) [ידי] עשי המלאכה (הפקדים) [המפקדים] בית ה'
 ויציאהו לחרשי העץ ולבנים העשים בית ה'.
 יג ולגדרים ולחצבי האבן ולקנות עצים ואבני מחצב לחזק את-בדק בית-ה'
 ולכל אשר-יצא על-הבית לחזקה.

והוא האמור לפנים ונתנו את הכסף המתכן על ידי עושי המלאכה המפקדים בית ה' כו', ויאותו הכהנים לבלתי קחת כסף כו', ולבלתי חזק היות עליהם עול חזק את בדק הבית, וזהו ולבלתי חזק כי טוב יהיה מוטל על מועטים שנים שלשה מעל מרובים.

אז אמר יהוידע כי לכן לא יכנס כסף הקדשים בידי מרובים, כי אם בארון אחד סגור ויקוב חר בדלתו להשליך משם אל תוכו, ומשם בהרבות הכסף ימנו אותו ויתנו את הכסף המנוי ביד

הממונים **המפקדים בית ה' כו' ויוציאוהו לחרשי העץ ולבונים, ולגודרים ולחוצבי האבן כו'**, ועל ידי כן היה בא חיזוק בדק הבית אל הפועל.

ולא יקפידו הכהנים שהסירו מידם כל הכסף הנזכר,

יז כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה' לכהנים יהיו.

כי הלא **כסף אשם וכסף חטאות כו' לכהנים יהיו.**

פרק יג

יד וְאֵלִישֶׁע חָלָה אֶת-חֲלִיו אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ

וַיָּרֶד אֵלָיו יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן עַל-פְּנֵיו וַיֹּאמֶר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו.

אמר שבכה המלך **ויאמר אבי אבי** שני פעמים, ופירש **אבי** שהיית **רכב ישראל**, והוא כי ישראל הם מרכבה אל השכינה, ועל ידי כן יושפע להם טובה, והמרכבה אל השכינה נקראת רכב כד"א אמר רכב אלוהים רבותים כו', ובהיות ישראל רכב אין כל ישראל ראויים לכך כי אם חד בדרא או תרי בדרא, כענין (בראשית לט כא) ויהי ה' את יוסף, שהוא היה אז רכב אלוהים לשכינה שקדמה לישראל במצרים, וכמד"א לא בחרתי בעיר ואבחר בדוד, וכן עתה הייתה בישראל והיה הרכב שלה אלישע כאשר היה אליהו בזמנו רכב אלוהים, והנה ההטבות שיש לעם על ידי הצדיק הם שנים:

אחד שפע טובה,

והשנית מגן מהרעה בפרט מהאויבים,

ועל האחד אמר **רכב ישראל**,

ועל השנית אמר **ופרשיו**,

כי זכויותיו היו כפרשים אנשי מלחמה נגד האויבים, וכנגד שתיהן אמר **אבי אבי** שהיה אב בשתי הבחינות, ועיקר בכייתו הייתה מפחד ארם שהם אנשי מלחמתו.

טו וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלִישֶׁע קַח קֶשֶׁת וְחֲצִים וַיִּקַּח אֵלָיו קֶשֶׁת וְחֲצִים.

טז וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הֲרֹכֵב יְדָךְ עַל-הַקֶּשֶׁת וַיִּרְכַּב יְדּוֹ וַיִּשֶׂם אֵלִישֶׁע יְדָיו עַל-יְדֵי הַמֶּלֶךְ.

יז וַיֹּאמֶר פָּתַח הַחֲלוֹן קְדָמָה וַיִּפְתַּח וַיֹּאמֶר אֵלִישֶׁע יְרֵה וַיִּזַּר וַיֹּאמֶר חֵץ-תִּשְׁוֶעָה לְה' וְחֵץ-תִּשְׁוֶעָה בְּאָרֶם וְהָכִיתָ אֶת-אָרֶם בְּאֶפֶק עַד-כִּלְהָ.

**יח ויאמר קח החצים ויקח ויאמר למלך-ישראל הך-ארצה ויך שלש-פעמים ויעמד.
 יט ויקצף עליו איש האלהים ויאמר
 להכות חמש או-שש פעמים אז הכית את-אָרם עד-כלה
 ועתה שלש פעמים תכה את-אָרם.**

על כן ויאמר לו אלישע קח קשת כו', וענין יריית החצים תחילה קדמה ובהרכבת ידי איש האלוהים על ידיו ואמור חץ תשועה כו', ומה שחזר ואמר לו הך ארצה, אחר שכבר ירה החצים עמו קדמה.

ועוד, כי כבר במה שירה תחילה אמר והכית בארם באפק עד כלה, ואיך אחר כך אמר שעל שלא הכה בארץ חמש או שש פעמים שלא יכלם, אך לזה נדקדק לשון אומרו להכות חמש או שש פעמים אז הכית כו', מהו אומרו להכות, והראוי יאמר אם הכית חמש או שש כו' ולא להכות לשון עתיד.

אמנם הנה תחילה רצה להשפיע במלך הכנה לכלות את ארם, או להכותו מכות רבות לפי מה שיקבל המלך מההכנה ההיא, והיה על ידי פתוח החלון קדמה שהוא נגד ירושלים, כענין וכליו פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלים, כי משם השפע בא לעולם והמשך השפע הוא ליואש ע"י השתלשלות ידי איש האלוהים, על כן הרכיב המלך ידיו בקשת וישם אלישע ידיו על ידי המלך, לקבל שפע והכנה באמצעות אלישע הנביא, והייתה קבלת ההכנה על ידי יריית החצים קדמה, ואמור הנביא חץ תשועה לה' כו', יקנה המלך הכנה והשתלשלות מן השמים, שעל ידי כן אם יזכה יוכל להכות עד כלה, והוא שהספיק אותו השפע שנשתלשל על ידי מה שירה החצים קדמה, בהרכבת יד המלך אל הקשת וידי איש האלוהים על ידיו, באמור הוא חץ תשועה לה' כלומר מתייחסת לה', כדרך אומרו לה', הישועה לה', ולגדעון לה' המלחמה, כך תשועה מתייחסת לה', כי תהיה מאתו יתברך וחץ תשועה הנזכר על איזה עם הוא פירש שיהיה בארם.

ועל ידי כן תהיה אתה המכה במה שתכה החצים ארצה, ולפי מה שתכה כך תנוח בך שיעור הצלחת ההכנה שהוכנה בך על ידי יריית החצים קדמה שנגד ירושלים, כי משם נשתלשלה הכנה לחול אחרי כן על ידי מה שיכה המלך בחצים על הארץ, וכפי שישאר שיעור ההכאות בארץ יחול שפע ההכנה לפעול למטה בארץ, ולהיות כח בהכנה עד כלה אם היה מכה חמש או שש פעמים בארץ, אמר והכית את ארם באפק עד כלה, אך לא זכה כל כך במה שלא הכה כי אם שלש פעמים.

על כן קצף הנביא עליו ואמר **להכות חמש כו'**, ולא אמר אם הכית חמש כו', כלומר הכנה הייתה כבר בחצים ראשונים להכות חמש או שש פעמים, כי **אז הכית את ארם עד כלה** אך **עתה שלש פעמים תכה את ארם**.

כ וַיִּמַת אֱלִישֶׁע וַיִּקְבְּרוּהוּ וַגְּדוּדֵי מוֹאֵב יָבֹאוּ בְּאַרְץ בְּא שָׁנָה.

רצה הקדוש ברוך הוא להודיע כמה גדולת איש האלוהים הלזה וברכת אליהו ז"ל, כי ברכתו שאמר **אם תראה אותי לוקח מאתך יהי לך כן** כי כך היה, ולא עוד אלא אחד בחייו ואחד אחר מותו, והנה היה מקום לומר כי תוך שנת הנפטר יש לו שייכות בעולם הזה הרבה, ואחר שנה יש לו הסתלקות כי עיקר נפשו עולה במעלות גדולות, ולפי העליה הוא הסילוק מלמטה, ובכן מה שהחיה אלישע את המת בנגעו בו אחר מותו, אם היה תוך שנת סילוקו אינו כל כך תמיהה כאשר בהיות אחרי כן.

ובזה יאמר **ויקברוהו**, וכאשר **גדודי מואב** באו **בארץ** כבר **בא שנה** שנקבר שבא ונשלם שנתו.

**כא וַיְהִי הֵם קִבְרִים אִישׁ וְהֵנָּה רָאוּ אֶת-הַגְּדוּד
וַיִּשְׁלִיכוּ אֶת-הָאִישׁ בְּקִבְרֵי אֱלִישֶׁע וַיִּלַּךְ וַיִּגַע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישֶׁע וַיְחִי וַיָּקָם עַל-רִגְלָיו.**

ועל כל זה, כאשר נגע **האיש בעצמות אלישע ויחי כו'**.
והנה יש מרז"ל אמרו:

כי רשע היה, ולבל יהי לו שכן רע החיהו עד שנתרחק ממנו ומת, ויש אומרים שצדיק היה, וזה לשונם אמר ר' עזריה תדע לך כח הצדקה משלום בן תקווה, שהיה מגדולי הדור והיה עושה צדקות בכל יום, ומה היה עושה היה ממלא חמת מים והיה יושב על פתח העיר, וכל אדם שהיה בא מן הדרך היה משקה אותו ומשיב נפשו, ובזכות זה שרתה עליו שכינה, שנאמר וילך חלקיה הכהן ואליקים אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקווה כו', וכשמת יצאו כל ישראל לגמול חסד עם שלום בן תקווה, וראו החיל שבא עליהם וישליכו את האיש בקבר אלישע וחיה, ואחר כך הוליד את חנמאל עד כאן.

ואם כן לדעת הראשון אומרו **וילך ויגע** הוא שנתגלגל, ולדעת השני שהוא שלום בן תקווה אפשר **שוילך** הוא כמשמעו שמרוב צדקו נקנה בו חיות להתקרב אל עצמות הנביא, ובאמצעותו הושלם מחיונות עד שהלך לביתו והוליד בן צדיק דוד ירמיהו.

פרק יד

ז הוא-הכה את-אָדום בגי-(המלח) [מלח] עֶשְׂרֵת אֲלֵפִים וְתַפֵּשׂ אֶת-הַסֶּלַע בַּמִּלְחָמָה
וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמָהּ יִקְתָּאל עַד הַיּוֹם הַזֶּה.
ח אִז שָׁלַח אֲמֻצִּיָּה מִלְּאֲכִים אֶל-יְהוֹאָשׁ בֶּן-יְהוֹאָחָז בֶּן-יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
לְכֵה נִתְרָאָה פָּנִים.
ט וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל אֶל-אֲמֻצִּיָּהוּ מֶלֶךְ-יְהוּדָה לֵאמֹר
הַחֹחַ אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן שָׁלַח אֶל-הָאֲרֶז אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן לֵאמֹר תִּנְה-אֶת-בֵּיתְךָ לְבְנֵי לְאִשָּׁה
וְתִעָבֵר חַיֵּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן וְתִרְמַס אֶת-הַחֹחַ.
י הִכָּה הַכִּית אֶת-אָדוֹם וַנִּשְׁאַךְ לְבָרֶךְ הַכָּבֵד וְשָׁב בְּבֵיתְךָ
וְלָמָּה תִתְגַּרְרֶה בְּרַעַה וְנִפְלַתָּה אֶתָּה וְיְהוּדָה עִמָּךְ.
יב וַיִּנְגַף יְהוּדָה לְפָנָיו יִשְׂרָאֵל וַיָּנֹסוּ אִישׁ (לְאֵהָלוֹ) [לְאֵהָלוֹ].

הנה אומרו במלך ישראל תואר מלך בפסוק זה ולא באמציה, אפשר על כי לא שת לבו אל אשר יפלו חללים מישראל ומיהודה, ולא יבצר מלנפול אנשים צדיקים. ועל כן ניגף יהודה כו'. אמנם בדברי הימים מפורש יותר מזה, כי הביא ממלחמת אדום אשר נצח אלוהי שעיר אשר לא הושיעו את עמם מידו כאשר אמר לו הנביא, ועל כן בזה לא הצליח ואחר ט"ו שנה הומת. ויתכן כי פה נרמז כי בסיבה אשר הביא משעיר ניגף, כאומרו אז שלח אמציה כו', כלומר אז בבואו מאדום כו', כי משם נמשך לו מה שהיה לו.

וכן אחשוב היאך דבר מלך ישראל אליו באומרו למה תתגרה ברעה כו', כלומר מי יתן בטחת בצדקתך אך תתגרה ברעה אשר אתך הוא אלוהי שעיר, והוא כי גם כי יואש לא סר מחטאת ירבעם עוון זה גדול הימנו כאשר היה הבעל גדול מחטאת ירבעם, והנה בתשובת יהואש נראה כי אין המשל דומה לאלו, אך יהיה כי אמציה לא אמר נלחמה יחד כי אם נתראה פנים, כלומר אני ואתה נתראה פנים יחד ועמי ועמך יתעסקו במלחמה לפנינו, על כן אמר לו הנה זה ידמה לקטון שאומר לגדול החפץ להתחתן בו, נתראה פנים המחותרים ובני ויתך יתעסקו בזיווג, ועל פי דרכו רמז לו שדמן של ישראל הוא לו כשחוק וזיווג, וששניהם ישמחו לראות איך זה נופל וזה קם, אין צריך לומר על שלומי אמוני עמי ומבחר גיבורי עמי, כי אם הגרועים הנמשלים לחיות השדה תרמוס את החוח, כן ירמסוך גרועים שעמנו.

והנה הכה הכית את אדום, שהייתה הכאה כפולה,
א', אשר הרג בגיא מלח עשרת אלפים,

שנית, שתפש את הסלע, אך הנה נשאך לבך הוא יצרך שהוא להוליך עמו אלוהי שעיר ולהשתחוות להם, וזהו הכבד ושב בביתך **ולמה תתגרה ברעה זו**, כי תהיה לך למוקש **ונפלת אתה ויהודה עמך**, וכן היה על חטאתו כמדובר.

**כה הוא השיב את-גבול ישראל מלבוא חמת עד-ים הערבה
כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד-עבדו יונה בן-אמתי הנביא אשר מגת החפר:
כו כי-ראה ה' את-עני ישראל מרה מאד ואפס עצור ואפס עזוב ואין עזר לישראל.**

ראוי לשים לב אל אומרו מרה מאד, כי יש מפרשו לשון תמורה, ויש לשון סורר ומורה, ויש לשון מרירות וכולם בלתי מתיישבים יפה בשיעור הכתוב.

כז ולא-דבר ה' למחות את-שם ישראל מתחת השמים ויושיעם ביד ירבעם בן-יואש.

ועוד מה טיבו של ירבעם בן יואש שאומר: **ויושיעם ביד ירבעם בן יואש**. אך לבוא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל על פסוק דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי כו', וזה לשונם:

אמר ר' יוחנן: מפני מה זכה ירבעם בן יואש להימנות עם מלכי בית דוד, מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס, וממאי דאימני דכתיב: דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי בימי עוזיהו בו' ובימי ירבעם בן יואש, וממאי דלא קביל, דכתיב: וישלח אמציה כהן בית אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עליך עמוס כו', כי כה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו, אמר לו חס ושלום שאמר אותו צדיק כך, ואם אמר מה אעשה לו שכינה אמרה לו עד כאן.

ונבוא אל הענין והוא כי אחר אומרו (כה) הוא השיב את גבול ישראל מלבא חמת כו' כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא כו', חל עליו חובת ביאור למה נתקיימה אז נבואת הנביא ההוא מבזמן מלך אחר.

לזה אמר **כי ראה ה' את עני ישראל**, אשר היה לו **מורה** יעלה על גדר היות העוני מאז יחל עד היות **אפס עצור ואפס עזוב ואין עוזר לישראל**, ולפי ההדרגה אשר החלו יבאו למחות חס ושלום.

והנה **לא דבר ה' למחות את שם ישראל מתחת השמים**, על כן גזר להתהפך אל הרחמים ולקיים מאמר הנביא יונה להשיב כל גבולם, למען שאפילו אם ירדו בהדרגה יהיה משיעור רב

ולמטה שלא תגדל הירידה מאד, כאשר אם הייתה מתחילת מהיות להם מעט שתהיה עד תכלית השפלות.

אז **ויושיעם ביד ירבעם בן יואש**, והוא, כי יבוא להתקיים מאמר יונה הנביא בזמן מי שהאמין בנביא, שהיה אומר בימיו ראה והצילו ממוות, באומרו מה נעשה לו והשכינה אמרה לו כאשר כתבנו מרבתינו ז"ל, על כן זכה שבימיו תבטל הרעה ההיא ותתקיים הטובה של נביא זה, הוא אמתי וכן היה, כי אשר אמר בחרב ימות ירבעם לא מת בחרב וישראל לא גלו בימיו.

פרק טז

**א בשנת שבע-עשרה שנה לפקח בן-רמליהו מלך אחז בן-יותם מלך יהודה.
ב בן-עשרים שנה אחז במלכו ושש-עשרה שנה מלך בירושלם
ולא-עשה הישר בעיני ה' אלהיו כדוד אביו.**

כמה יתחמץ לבב אנוש, וייתר ממנו איך אשר עשה כל הכתוב בפסוקים שאחר זה.

**ג וילך בדרך מלכי ישראל וגם את-בנו העביר באש
כתעבות הגוים אשר הוריש ה' אתם מפני בני ישראל.
ד ויזבם ויקטר בבמות ועל-הגבעות ותחת כל-עץ רענן:**

ואיך יאמר **לא עשה הישר בעיני ה' אלוהיו כדוד אביו**, שיראה כי הטוב עשה, אך לא כל כך כדוד אביו והלא הרשיע והכעיס את ה' כתועבות הגוים אשר מאס ה'.
ולא עוד אלא שמכנה עליו אלוהותו יתברך שאומר **בעיני ה' אלוהיו** אחר עשותו את כל התועבות, ואפילו את חזקיהו בנו מסר ביד הכומרים לשרפו לעבודת אלילים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל לולי ה' עמו שמשחתו אמו בדם סלמאנדרא ולא נשרף, והן אמת שעל קושי זה היה אפשר לומר, כי סיפר הכתוב איך נמשך מרעה אל רעה בהדרגה עד כלה רעה, כי בתחילה לא הייתה רשעתו כי אם **שלא עשה הישר בעיני ה' אלוהיו כדוד אביו**.

אך קצת יושר עשה ועדיין **ה' אלוהיו** יקרא, אך מאשר לא היה יושרו שלם נמשך, כי **וילך בדרכי מלכי ישראל הם חטאת ירבעם**, ומזה נמשך יותר עד כי **גם את בנו העביר באש כו'**, אך כל זה איננו שווה רק לקושיא.

ה אז יעלה רצין מלך-ארם ופקח בן-רמליהו מלך-ישראל ירושלים למלחמה ויצרו על-אחז ולא יכלו להלחם.

אך עוד יש קושיא אחרת, כי איך יאמר פה **אז יעלה רצין מלך ארם ופקח כו' ויצרו על אחז ולא יכלו להלחם**, והנה בדברי הימים ב, כח הוא אומר: ויתנהו ה' אלוהיו ביד ארם ויכו בו וישבו ממנו שביה גדולה ויביאו דרמשק, וגם ביד ישראל נתן ויך בו מכה גדולה. ויהרוג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד הכל בני חיל, בעזבם את ה' אלוהי אבותם, ויהרוג זבדי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך כו', וישבו בני ישראל מאחיהם מאתים אלף נשים בנים ובנות וגם שלל רב כו', וגם על זה אפשר לומר, כי מה שאומר פה **ולא יכלו להלחם**, לא שלא הרגו וישבו שבי כי אם שלא יכלו לכבוש את העיר.

ועד ממהר לזה ישעיה הנביא (ז) שאמר: ויהי בימי אחז כו' עלה רצין מלך ארם ופקח בן רמליהו ירושלים למלחמה עליה ולא יכול להלחם עליה, הנה פורש כי מה שלא יכלו הוא עליה אך לא על העם, והוא כי המה אמרו **נעלה ביהודה ונקיצנה ונבקיננה אלינו ונמליך מלך בתוכה כו'**, אך עדיין נשאר קושי למה העלימו פה כל הרעה אשר עשו וכל אשר בא אל העם והשמיטו, ואפשר כי בספר זה חשו על הכבוד אשר לו פנים ואחור, יותם מקדם וחזקיה מאחור, אך בדברי הימים אינו משמיט כי על כן נקרא דברי הימים.

פרק יז

א בשנת שתים עשרה לאחז מלך יהודה
מלך הושע בן-אלה בשמרון על-ישראל תשע שנים.
ב ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו.
ג עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי-לו הושע עבד וישב לו מנחה.
ד וימצא-מלך-אשור בהושע קשר אשר שלח מלאכים אל-סוּא מלך-מצרים
ולא-העלה מנחה למלך אשור כשנה בשנה
ויעצרו מלך אשור ויאסרוהו בית כלא.
ה ויעל מלך אשור בכל-הארץ ויעל שמרון ויצר עליה שלש שנים.
ו בשנת התשיעית להושע לכד מלך-אשור את-שמרון
ויגל את-ישראל אשורה וישב אתם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי.

והלא כמו זר נחשב, וכי מפני שלא היה כל כך רע כאשר לפניו גלו ישראל בימיו.

אך הנה רז"ל פירשו כי מה שלא עשה כיתר מלכי ישראל הוא, כי ביטל המשמרות והכריז כל מי שירצה לעלות לירושלים יעלה, כי שמט קולר מצווארו ונתנו בצוואר הרבים, ואינו דומה עוון יחיד לעוון רבים, כי מתחילה היה האשם על מלך ישראל המעכב ועתה על כל ישראל, על כן בימיו באה עליהם הרעה, ולבל יבא איש להרהר אחר מידותיו יתברך כי לא הכם בחמלה, על כן בא וסיפר את כל רוע מעלליהם, ואיך התרה יתברך ביד כל נביא כל חוזה.

ועם כל זה האריך עד נתמלאה סאתם -

יח וַיִּתְאַנֵּף ה' מֵאֵד בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּסְרֹם מֵעַל פְּנֵיו לֹא נִשְׂאָר רַק שְׁבֻט יְהוּדָה לְבַדּוֹ.

והנה היה פתחון פה לומר, כי גם יהודה התעיבו ולמה לא הסירם מעל פניו כאשר עשה לישראל, ואמרו רז"ל ג"כ שעשרת השבטים היו אומרים משוא פנים עשה לבני היכלו, עד שראו חורבן הבית וגלות יהודה אז שתקו והודו, וזה אחשוב כיוון הכתוב פה להשיב מעתה על זה ואמר.

יט גַּם-יְהוּדָה לֹא שָׁמַר אֶת-מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיהֶם וַיִּלְכוּ בְּחֻקֹּת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ.

לומר אם תראו שלא השלכתי את יהודה ונשארו במקומותם אל תהרהרו במידותיו יתברך, כי דעו נא כי הן אמת כי גם יהודה לא שמר את מצות ה' אלוהיהם וילכו בחקות ישראל, אך לא תכבד אשמתם כי למדו מישראל אשר עשו תחילה, וזהו וילכו בחקות הגוי אשר עשו, כלומר אשר עשו ישראל הנז' כי המה עשו תחילה ויהודה למדו מהם.

ועוד טעם שני והוא מה -

כ וַיִּמָּאֵס ה' בְּכָל-זֶרַע יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲנֹם וַיִּתְּנֵם בְּיַד-שָׁסִים עַד אֲשֶׁר הִשְׁלִיכֶם מִפְּנֵיו.

הלא הוא כי הם היסבו את כל העבודת אלילים במעלם אשר מעלו בבית דוד שמיהודה.

כא כִּי-קָרַע יִשְׂרָאֵל מֵעַל בֵּית דָּוִד וַיִּמְלִיכוּ אֶת-יִרְבְּעָם בֶּן-נֹבֶט (וַיִּדָּא) [וַיִּדַח] יִרְבְּעָם אֶת-יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי ה' וְהִחְטִיאֵם חֲטָאָה גְדוֹלָה.

כי קרע ה' ישראל מעל בית דוד וימליכו את ירבעם, ומהם נמשכה כל הרעה כי וידח ירבעם את ישראל מאחרי ה' והחטיאם כו', נמצא שאל יאשם יהודה כישראל כי אדרבה על מאסם ביהודה סרו מאחרי ה'.

כב וילכו בני ישראל בכל-חטאות ירבעם אשר עשה לא-סרו ממנה.

וילכו אחרי העבודת אלילים עד שלמדו גם ישראל, ואם כן אחר שישראל חטא על מאסם ביהודה והם אשר עזבו את ה' בגלל הדבר, והם המשיכו כל הרעה, על כן אל יאשם יהודה כהם.

על כן -

כג עד אשר-הסיר ה' את-ישראל מעל פניו כאשר דבר ביד כל-עבדיו הנביאים ויגל ישראל מעל אדמתו אשרה עד היום הזה. כד ויבא מלך-אשור מבבל ומכותה ומענא ומחמת (וספרוים) [ומספרוים] וישב בערי שמרון תחת בני ישראל וירשו את-שמרון וישבו בעריה. כה ויהי בתחלת שבתם שם לא יראו את-ה' וישלח ה' בהם את-האריות ויהיו הרגים בהם.

ראוי לשים לב:

- א. מה איכפת ליה לקודשא בריך הוא אם לא יעשו הגויים ההם משפטיו, ואם היה חושש למה כאשר את אלוהיהם היו עובדים לא הקפיד עליהם.
- ב. ועוד אומרו אחר כך (פסוק לד) **עד היום הזה הם עושים כמשפטים הראשונים אינם יראים את ה' ואינם עושים כחקותם כו'.** הרי כל זה נאמר למעלה באר היטב
- ג. ועוד אומרו (פסוק לה) **ויכרת ה' אתם ברית כו',** שחוזר עתה כמה פסוקים על אשר ציוה יתברך את ישראל והזהירם ועברו, ואחר כך חוזר אל ענין השומרונים ואומר (פסוק מא) **ויהיו הגוים האלה יראים כו'** למה מתחיל בגויים ומסיים בגויים ומכניס ענין ישראל בינתיים.
- ד. ועוד כי מה שנצטוו ישראל וכרת להם ברית והוציאם ממצרים ועל כן זה עברו הכל, כבר נאמר כמה פעמים למעלה, למה חזר לאומרו פה.
- ה. ועוד שמזכיר אשמת ישראל ואינו אומר שום גזירה.

אך הנה ראה יתברך שאם הגויים האלה בעבדם עבודת אלילים שמה ובלתי יראים את ה' יהיו שם בשלחה, הלא עתה יאמרו הגויים אם אלוהי ישראל שונא עבודת אלילים ואינו חפץ כי אם ביראת ה' כל היום, ועל כן השליך את ישראל מעל אדמתו, אם כן איך הגויים האלה העושים כמעשיהם והותר איך מניחם בשלחה, ומזה יבואו לומר כי יש ממש באלוהיהם של

אלו חס ושלום, שהם מגן להם נגד ה' אלוהי הארץ, על כן שלח בם את האריות עד יעשו משפט אלוהי הארץ כנודע, שלקחו תורה שבכתב.

לג את-ה' היו יראים ואת-אלהיהם היו עבדים כמשפט הגוים אשר-הגלו אתם משם.

ואחר כך אומר שעל ידי שאת ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים נחו מהאריות, ראה והנה יש עדיין פתחון פה לומר שהרי גם ישראל את ה' היו יראים ואת אלהים אחרים היו עובדים, ולמה לא הניחם הוא יתברך כי אם השליכם מעל פניו לעולם.

**לד עד היום הזה הם עושים כמשפטים הראשנים
אינם יראים את-ה' ואינם עושים כחוקתם וכמשפטם וכתורה וכמצוה
אשר צוה ה' את-בני יעקב אשר-שם שמו ישראל.
לה ויכרת ה' אתם ברית ויצום לאמר
לא תיראו אלהים אחרים ולא-תשתחוּו להם ולא תזבחו להם.
לו כי אם-את-ה' אשר-העלה אתכם מארץ מצרים
בכח גדול ובזרוע נטויה אתו תיראו ולו תשתחוּו ולו תזבחו.**

לזה אמר עד היום הזה הם עושים כמשפטים הראשונים כו', לומר מה שתראה שעד היום הזה הם עושים וגם אינם יראים את ה' ואינם עושים כחוקתם כו' אשר צוה ה' את בני יעקב, ועם כל זה עד היום הזה הם שם, עם שגם את ה' כבר אינם יראים, מה שלא עשה כן עם בני ישראל והשליכם ממנה, אך יש לזה טעמים רבים:
א', כי ישראל נצטוו ולא אלו, וזהו אשר צוה ה' את בני יעקב.
שנית, שהיה להם להדמות לאביהם כי הם בני אשר נקרא שמו ישראל לרוב שלמותו, שעל כן יאות ידמו לאביהם, מה שאין כן הגויים האלה.
ג', כי הנה ויכרת ה' ברית ויצום לאמר לא תראו אלהים אחרים כו' ולא לו לא כרת ברית.
ד', כי לאלו לא היטיב כאשר היטיב לישראל, כי בכלל ציוויו יתברך היה כי לא ייראו כי אם את ה' אשר העלה אתכם מארץ מצרים כו', מה שאין כן לגויים האלו.
ולא עוד כי אם בין בצוות את ישראל על תורה שבכתב בין בצוות על תורה שבעל פה בכל אחד היה מצוה על אלהים אחרים.

**לז ואת-החקים ואת-המשפטים והתורה והמצוה אשר כתב לכם
תשמרון לעשות כל-הימים ולא תיראו אלהים אחרים.
לח והברית אשר-כרתי אתכם לא תשכחו ולא תיראו אלהים אחרים.**

לֹט כִּי אִם-אֶת-ה' אֱלֹהֵיכֶם תִּירָאוּ וְהוּא יִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד כָּל-אִיְבֵיכֶם.
 מ וְלֹא שָׁמְעוּ כִּי אִם-כְּמִשְׁפָּטֵם הָרִאשׁוֹן הֵם עֲשִׂים.
 מֵא וַיְהִיו-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְרֵאִים אֶת-ה' וְאֶת-פְּסִילֵיהֶם הָיוּ עֲבָדִים
 גַּם-בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם הֵם עֹשִׂים עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

זוהו ואת החקים כו' אשר כתב, שהוא תורה שבכתב היה מסיים בה ולא תראו אלהים אחרים, וכן בצוות על התורה שבעל פה היה מסיים בה אזהרה מאלהים אחרים. זוהו והברית אשר כרתי אתכם, שהוא על תורה שבעל פה, כד"א כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית שהוא תורה שבעל פה, וסיים בולא תראו אלהים אחרים.

וגם אמר להם כי על ידי יראת ה' לבדו לא תראו מאויביכם מה שלא הבטיח כן לגויים. ועם כל זה לא שמעו כי אם כמשפטם הראשון כו', ועם כל זה אין אשמת השומרונים האלו גדולה כאשמת ישראל, כי לגויים האלה לא הבטיחם שביראת ה' לא יראו מהאויבים, על כן בזה המעט שעשו הניחם ה' עד היום הזה.

כי ויהיו הגוים האלה יראים את ה' ואת פסיליהם היו עובדים, ועם כל זה גם בניהם ובני בניהם כו' הם עושים עד היום הזה, ולא השלכתים כאשר עשיתי לישראל מהטעמים הנאמרים.

פרק יח

יג ובארבע-עשרה שנה למלך חזקיהו

עלה סנחריב מלך-אשור על כל-ערי יהודה הבצרות ויתפשם.

עד סוף ענין חזקיהו ביארנוהו בישעיה בס"ד.

פרק כא

ט ולא שמעו ויתעם מנשה לעשות את-הרע מן-הגוים אשר השמיד ה' מפני בני ישראל.

**י וַיְדַבֵּר ה' בְּיַד-עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים לֵאמֹר.
יֵא יַעֲן-אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ-יְהוּדָה הַתְּעֵבֹת הָאֵלֶּה
הִרַע מְכַל אֲשֶׁר-עָשָׂה הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר לְפָנָיו וַיַּחֲטֵא גַם-אֶת-יְהוּדָה בְּגִלּוּלָיו.**

הנה יש להעיר במקראות אלו ונבארם בס"ד, והמשכיל יבין לאשורו יישוב ההערות, והוא, כי הנה היה מקום לומר כי אחר שכמעשה בני ישראל אשר השליך מעל פניו עשה יהודה בימי מנשה, כה יעשה ליהודה גם הוא השליך מעל פניו לגמרי על כן מהפסוק הקודם החל ואמר (פסוק ט) **ויתעם מנשה לעשות הרע כו'**, לומר כי עיקר העבודת אלילים הוא היה העושה אלא שהתעה את העם אחריו.

על כן וידבר ה' ביד עבדיו הנביאים לאמר, כלומר הראוי לאמר הוא **יען אשר עשה מנשה התועבות**, כלומר הוא לבדו העושה בעצם **הרע מכל אשר עשו האמרי**, אלא שעל פי דרכו ויחטיא גם את יהודה שהמשיכם אחריו, וגם לא כתועבותיו כי אם ותחטיא שהוא מציאות חטא בגלוליו שהם יותר מחטא, וגם לא נאמר בגילולים כי אם בגלולי, כי אליו יתייחסו בעצם בלבד.

**יב לֹכַן כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲנִי מְבִיא רָעָה עַל-יְרוּשָׁלַם וַיְהוּדָה
אֲשֶׁר כָּל-(שְׁמַעִיו) [שְׁמַעִיהָ] תִּצְלַנָּה שְׁתֵּי אֲזַנָּיו.
יג וְנִטִּיתִי עַל-יְרוּשָׁלַם אֶת קו שְׁמֵרוֹן וְאֶת-מִשְׁקַלֶּת בֵּית אַחָאָב
וּמְחִיתִי אֶת-יְרוּשָׁלַם כְּאֲשֶׁר-יִמְחָה אֶת-הַצִּלְחַת מִחָה וְהַפָּךְ עַל-פָּנֶיהָ.**

לכן כה אמר ה' אלוהי ישראל, כלומר אלוהי העם אני ולא אעשה כאשר לעשרת השבטים שהטלתי הכעס על העם וגעלתים והשארתי את העיר, כי אם הנני מביא על ירושלם שאשליך כעסי בהם בעצם, לראשונה חמתי על העיר ואחר כך ויהודה.
ולא עוד אלא שמה שאביא על ירושלם תצלנה שתי אזניו השומעם.

וזוהו שלא אמר כל שומעם כי אם **כל שומעיו** שהוא על הראשונה, ואיך יהיה שאקל על העם, הלא הוא כי **ונטיתי על ירושלם את קו שומרון כו'**, והוא כי אביט בקו מידת רשעת שומרון שהוא העם ויושביה, ומה ששקל כנגדה אשמת בית אחאב, כי הנה אז הכריעה עוון אחאב עם היות גם רעת העם גדולה ויאבד כל זרע אחאב ועמו נשאר, כך יהיה עתה משקולת מנשה שוקל ומכריע נגד אשמת יהודה.

ועל כן שאין העם כבד עוון כמלכם אטיל הכעס על העיר, מה שהיה ראוי לעשות בעם, וזהו **ומחיתי את ירושלם**, שאהיה ממחה אותה פירורין **כאשר ימחה איש את** הקדרה שממחה בפרור את התבשיל שבה ואחר כך הופכה **על פניה**, כך כל הבתים שבתוכה בית ה' ובית המלך וכל ארמנותיה מחו ופיררו האויבים ואחר כך **והפך על פניה**, שהוא ענין ערו ערו עד היסוד בה שהיו נוטלים עפר מהיסודות ומטילים על פני הארץ למעלה עד שהייתה ירושלם לעיים, כי זה הוא הפוך אותה על פניה, כי בהיות עפר תחתיתה על פני הארץ נמצאת מהופכת, כי פני הארץ נמצא למטה ותחתיתה למעלה.

**יֵד וְנִטְשֵׁתִי אֶת שְׂאֵרֵי נַחְלָתִי וְנִתְתִּים בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם וְהָיוּ לְבַז וְלִמְשָׁה לְכָל-אוֹיְבֵיהֶם.
טו יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת-הָרַע בְּעֵינַי
וַיְהִיו מְכַעְסִים אֹתִי מִן-הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה.
טז וְגַם-דָּם נָקִי שִׁפְךָ מִנְּשֵׂה הָרֶבֶה מֵאֵד עַד אֲשֶׁר-מָלָא אֶת-יְרוּשָׁלַם פֶּה לְפִה
לְבַד מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר הֲחִטִּיא אֶת-יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי ה'.
יז וַיִּתֵּר דְּבָרֵי מִנְּשֵׂה וְכָל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
הַלּוֹא-הֵם כְּתוּבִים עַל-סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה.
יח וַיִּשְׁכַּב מִנְּשֵׂה עִם-אֲבוֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּגֶן-בֵּיתוֹ בְּגֶן-עֶזְרָא וַיִּמְלֹךְ אַמּוֹן בְּנוֹ תַחְתָּיו.**

וכל זה כדי שעל ידי כן **ונטשתי את שארית נחלתי**. מלמחות אותם, כי מה שהיה לי לעשות בהם אעשה בעיר, ועל הנשאר למרק בהם **ונתתים ביד אויביהם והיו לבז כו'**, ומה שצריך זה וזה חורבן העיר ושבייתם ביד אויביהם, הוא **יען אשר עשו את הרע כו'**.

ושמא תאמרו אם כן אפוא שעיקר האשם היה על מנשה, למה לא קרה לו כאחאב להשמידו. לזה אמר לא בצדקתו היה כי זולת העבודת אלילים גם הייתה עליו שפיכות דמים, כי **וגם דם נקי שפך כו'**, ואם כן למה לא היה כאחאב וירבעם. לזה אמר **ויתר דברי מנשה וכו' הלא הם כתובים בספר דברי הימים כו'**, כי מהכתוב שם נמשך **שושכב מנשה עם אבותיו**, ואין זה כי אם שעשה תשובה ויתחבר עימהם, והוא הידוע כי שכיבה עם האבות אינו קבורה, כי אם התחברות נפשו בצאתה ממנו עם אבותיו כנודע.

פרק כב

ח וַיֹּאמֶר חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל-שֵׁפֶן הַסֵּפֶר הַסֵּפֶר הַתּוֹרָה מִצְּאֵתִי בְּבֵית ה' וַיִּתֵּן חִלְקִיָּהוּ אֶת-הַסֵּפֶר אֶל-שֵׁפֶן וַיִּקְרָאוּ.

**ט וַיבֹּא שָׁפָן הַסֹּפֵר אֶל-הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת-הַמֶּלֶךְ דָּבָר וַיֹּאמֶר
הַתִּיכּוֹ עַבְדֶּיךָ אֶת-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּבֵית
וַיִּתְּנֵהוּ עַל-יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמִּפְקָדִים בֵּית ה' .
י וַיִּגְדַּל שָׁפָן הַסֹּפֵר לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֹפֵר נָתַן לִי חֲלֻקָּיהָ הַכֹּהֵן וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ .
יא וַיְהִי כִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת-דְּבָרֵי סֹפֵר הַתּוֹרָה וַיִּקְרַע אֶת-בְּגָדָיו .**

ראוי לשים לב מה זו תמיהה על דברי **ספר התורה הנמצא בית ה'**, היתכן כי לא ראו ספר התורה כל ימיהם עד העת ההיא?!

והנה יש מן רז"ל שאמרו כי אחז שרף את התורה והטמינו מפניו ספר תורה אחד, והוא אשר מצא חלקיהו, והאמת כי על חזקיהו יפלא שלא הכתיב אחרים.

ויש מהם אמרו כי ספרים היו נמצאים כי אם שנמצא נגלל באופן שהיה פתוח בפסוק **יולך ה' אותך ואת מלכך כו'**, ושעל כן (פסוק יא') **קרע את בגדיו**, שנמצא פסוק זה בראש הדרך שהיה נגלל עליו, נראה לו כי מה' יצא הדבר להחרידם שיתנו אל לבם,

ויש מהמפרשים שאמרו כי מנשה ואמון איבדו ספרי התורה, ומן התימה איך יאשיהו לא הכתיב ספר לקיים **וכתב לו את משנה התורה הזאת וכתב לו והייתה עמו וקרא בו**, וכבר עברו י"ח שנים שמלך.

ויש אמרו משם רז"ל כי **ספר התורה** הזה, הוא אותו שכתב משה רבנו עליו השלום בידו, והיה גנוז בית ה', ושפירשו ז"ל בירושלמי שמצאוהו נגלל על פסוק **יולך ה' אותך ואת מלכך כו'**.

ואפשר לדייק אומרו לשון מציאה באומרו (פסוק ח) **מצאתי בבית ה'** ואומר **את הספר הנמצא**, ובקבצו את (פרק כג ב) **כל איש יהודה וכל יושבי ירושלים והכהנים והנביאים וכל העם למקטון ועד גדול הוא אומר ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בבית ה'**, אפשר כי זולת **ספר התורה** אשר מצד ארון ברית ה' לא היה זולתו בבית ה', ועתה **חלקיהו** מצא **ספר התורה בבית ה'** ולא מצד הארון כי זולתו הוא, מה שעד כה כל הכהנים הנכנסים ויוצאים שם לא ראו ספר, ועתה דרך מציאה נזדמן שם, על כן תמהו על הימצאו שם ואמרו אין זה כי אם מאת ה' צבאות לאות ולסימן נפתח ונקרא בו במקום שיקרא הקורא בלי שיגלול כלום. וימצא כתוב מוסר והיה **כי תבוא**, וכתב **רש"י** ז"ל בדברי הימים כי שם ראה מיד **יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך**, אמר הנה נראה שעל מלך שהעם הקימוהו,

ולא נביא על פי הדבר אינו אלא הוא כדבר שנאמר וימליכו עם הארץ את יאשיהו בנו תחתיו, על כן חרד את כל החרדה הכתובה.

ולהיות כי לא יום בשורה הוא בהימצאו לא הוליו חלקיהו אליו במוצאו, כי אם נתנו **לשפן הסופר** שעל פי דרכו שנשתלח לשליחותו בהשיבו דבר על השליחות, אגב תשובתו יגיד לו ענין הספר, ועל כן כאשר בא שפן למלך תחילה השיב למלך דבר על אשר שלחו, **ויאמר התיכו עבדיך כו'**, ואחר כך **ויגד שפן הסופר כו' ספר נתן לי כו' ויקראהו שפן לפני המלך**, אשר היה כתוב בפתחו שהוא מלכך אשר תקים עליך שלא הקימו העם כי אם אותו אתם. **ויקרא את בגדיו**, שהבין כי אין זה כי אם שיתן אל לבו כי אליו נוגע הדבר, על כן שלח אל הנביאה להגיד לו אם יתקיים בו פסוק זה.

**יד וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה
אל-חלדה הנביאה אשת שלם בן-תקוה בן-חרחס שמר הבגדים
והיא ישבת בירושלם במשנה וידברו אליה.
טו ותאמר אליהם כה-אמר ה' אלהי ישראל אמרו לאיש אשר-שלח אתכם אלי.
טז כה אמר ה' הנני מביא רעה אל-המקום הזה ועל-ישביו
את כל-דברי הספר אשר קרא מלך יהודה.
יח ואל-מלך יהודה השלח אתכם לדרש את-ה' כה תאמרו אליו
כה-אמר ה' אלהי ישראל הדברים אשר שמעת.**

ותאמר וכו' אמרו לאיש אשר שלח אתכם אלי, כי הנוגע על העיר ועל העם כאשר כתוב כן יהיה.

וזוהו הנני מביא רעה אל המקום הזה ועל יושביו את כל דברי הספר כו', אך על הנוגע אל עצמו אל יירא, יהיה הוא המלך אשר יוליכו האויב, וזהו ואל מלך יהודה השולח לדרוש את ה' כה תאמרו אליו כה אמר ה' הדברים אשר שמעת, שהם ואת מלכך אשר תקים עליך אשר אתה הוא.

**יט יען רך-לבבך ותכנע מפני ה'
בשמעך אשר דברתי-על-המקום הזה ועל-ישביו להיות לשמה ולקללה
ותקרא את-בגדיך ותבכה לפני וגם אנכי שמעתי נאם-ה'.
כ לכן-הנני אספך על-אבתיך ונאספת אל-קברתיך בשלום
ולא-תראינה עיניך בכל הרעה אשר-אני מביא על-המקום הזה וישיבו את-המלך דבר.**

אך יען רך לבבך ותכנע כו', לא אל עצמך כי אם בשומעך אשר דברתי על המקום הזה ועל יושביו, לכן שנצטערת על מה שגם נוגע לך לא יתקיים בך הנוגע לך. כי הנני אוסיפך על אבותיך למעלה מהם ונאספת אל קברותיך בשלום, ולא יוליכך האויב להיאסף בחוץ לארץ שלא בקברותיך וזהו בשלום, שלא יהיה שיוליך אותו האויב במלחמה וימות שם. ופירש עוד ואמר ולא תראינה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא כו', והיה זה שלום.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

ברוך נותן ליעף כח

ולאין אונים עצמה ירבה.

ותשלם כל המלאכה היום יום ו' עשרה לחדש כסלו שנת ישמחו השמים ותגל הארץ פרשת ויפגעו בו מלאכי אלוהים.